

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

MAPA ČESKÉHO HISTORICKÉHO REALISMU (1860-1945)

Vedoucí práce: prof. PhDr. Dalibor Tureček, CSc.

Autor práce: Adéla Zborníková

Studijní obor: Specializace v pedagogice ČJ- SV

Ročník: čtvrtý

2014

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 24. června 2014

.....

podpis

Poděkování

Chtěla bych poděkovat prof. PhDr. Daliboru Turečkovi za vedení této práce, za jeho rady, vstřícný přístup a čas, který mi věnoval.

Anotace

Cílem této práce je sestavit databázi českého literárního historického realismu. Vytvořit bibliografický přehled děl za použití základních literárněvědných syntéz Arne Novák: Přehledné dějiny literatury české, akademické Dějiny české literatury sv. III, Aleš Haman: Trvání v proměně, Holý- Janáčková- Stich- Lehár: Česká literatura od počátků k dnešku. Tato práce se soustředí na díla vzniklá od druhé poloviny 19. století do zhruba do roku 1918. Dalším krokem pomocí Generálního katalogu České republiky je sestavení tabulek s reedicemi děl u význačných autorů (Jiráska, Wintera, Třebízského). Dále grafické znázornění, modelující proměny daného jevu v čase z hlediska kvantity u již zmiňovaných autorů (Jirásek, Winter, Třebízský).

Abstract

This bachelor thesis examines is build database of Czech literary historical realism. Create a bibliographical list of works using basic literary syntheses Arne Novák: Clear the history of Czech literature, academic history of Czech literature sv. III, Aleš Haman: Duration in transformation, Holý-Janáčková-Stich-Lehár: Czech literature from beginnings to the nowadays. This bachelor thesis examines on works created from the mid-19th century to 1918. Next step by the General Catalogue of the Czech Republic is building tables with reissue works by prominent authors (Jirásek, Winter, Třebízský). Next part of the thesis will outline the graphical representation, modeling the changes of the phenomenon of time in terms of quantity in the above-mentioned authors (Jirásek, Winter, Trebizsky).

Obsah

1. Úvod	7
2. Trvání v proměně	8
2.1 Realismus: poezie	8
2.1.1 Josef Svatopluk Machar	10
2.1.3 Antonín Sova	12
2.2 Realismus: drama	14
2.2.1 Ladislav Stroupežnický	15
2.2.2 František Adolf Šubert	17
2.2.3 Matěj Anastázia Šimáček	18
2.2.4 Gabriela Preissová	18
2.2.5 bratři Mrštíkové	18
2.2.6 Alois Jirásek	19
2.3 Realismus: próza	20
2.3.1 Alois Jirásek	24
2.3.2 Zikmund Winter	28
3. Dějiny české literatury III. díl	30
4. Česká literatura od počátků k dnešku	39
4.1.1 Krize historism	39
4.1.2 Václav Beneš Třebízský	39
4.1.3 Alois Jirásek	40
4.1.4 Zikmund Winter	42
5. Přehledné dějiny literatury české	44
5.1 Historická povídka	44
5.1.1 Václav Beneš Třebízský	45
5.1.2 Alois Jirásek	46
5.1.3 Zikmund Winter	47
6. Porovnání publikací	48
7. Reedice děl	49
8. Závěr	54
9. Zdroje	55
10. Seznam příloh	57

1. Úvod

Na začátek bych chtěla zmínit, že má práce není analýzou nýbrž rešerší knih, které slouží jako primární zdroj.

Hlavní zásadou realismu je, aby zobrazil člověka a jeho život jako reálný a nezidealizovaný. Dle mého názoru je realismus pro umění velmi důležitým obdobím, ale není mu věnováno tolik, co by si zasloužil. Ve své práci se budu věnovat mapě historického realismu, tedy výčtu děl z tohoto období. Doufám, že má práce bude k něčemu prospěšná a bude splňovat nějaký účel.

V první části jsem stručně charakterizovala český realismus.

Úkolem mé práce je interpretovat čtyři díla, která píšou o realismu a zjistit zda se v nějakých faktech rozcházejí. Pro srovnání jsem používala publikace Trvání v proměně od Aleše Hamana, Přehledné dějiny literatury české od Arne Nováka, Dějiny české literatury III. a Literatura od počátků k dnešku od Lehára, Sticha, Janáčkové a Holého. Interpretuji přehled vydaných děl především u mnou vybraných autorů Aloise Jiráska, Zikmunda Wintera a Václava Beneše Třebízského. Uvědomuji si, že realismus se objevoval i v publicistice, ale tím, se má práce zabývat nebude.

V zadání mé bakalářské práce je udělat přehled opakovaných vydání děl, tedy reedice. Tento úkol se má zpracovat pomocí internetové stránky caslin a Lexikonu české literatury. Vybrala jsem si tři autory a u každého tři díla. Po dohodě s vedoucím práce jsem nezpracovávala do reedice všechny realistické autory, kteří jsou zmíněni v primárních zdrojích kvůli velkému rozsahu.

Dále v příloze této práce můžete nalézt tabulky obsahující chronologický přehled vydaných děl. Opět jsem si vybrala tři autory, u kterých jsem tyto tabulky sestavila a to u Jiráska, Třebízského a Wintera. Seřazení těchto děl odpovídá datům uvedených v mých 4 analyzovaných zdrojích. Preferovala jsem knižní vydání. U některých vícedílných pracích byl uveden jen rozsah děl, a v tomto případě jsem využila webové databáze na www.caslin.cz. Součástí mé práce jsou i grafy, které patří k uvedeným tabulkám a ukazují v kterém roce a kolik děl bylo vydáno u třech mnou vybraných autorů. Tabulky a grafy jsem vytvořila pomocí programu Microsoft Word 2010 a Microsoft Excel 2010, nikoliv v programu Matlab nebo Correl jak je uvedeno v zadání bakalářské práce.

2. Trvání v proměně

Aleš Haman ve své publikaci rozděluje realismus do tří kapitol: poezie, drama a próza.

2.1 Realismus: poezie

Konec osmdesátých a počátek devadesátých let přinesl v českém písemnictví vývojový zlom. V devátém desetiletí 19. století se sváří řada literárních tendencí a směrů. Prvním impulzem byl nástup realismu jako směru zdůrazňující pravdu života (HAMAN 2010: 255). Již na počátku osmdesátých let začaly spory o tento směr. Prvním zneklidněním, které nové směry znamenaly pro konzervativní kritiku, byl článek Ferdinanda Schulze Zolovy senzační romány vydaný v časopise Osvěta. Reakcí byla zpráva otištěná v Lumíru, že se připravuje vydání překladu románu Zabiják do češtiny. Tato próza narazila na odpor i v samotné Francii, neboť byla považována za urážlivý obraz lidských vrstev (HAMAN 2010: 255). V tomto románu se píše o řemeslnické rodině, kterou zničil alkohol. Alkohol je zde považován za zabijáka. Schulz ve svém článku vyšel také z německého překladu Zolova článku Otázka peněžní v literatuře, který byl otištěn v časopise Neue Freie Presse (HAMAN 2010: 255). Ferdinand Schulz prohlásil, že přečetl oba nejvíce napadené romány, a to Zabijáka a Nanu (obraz světa pařížských prostitutek) v originále a že to byla největší oběť, jakou přinesl pro českou literaturu, aby ji mohl varovat před náporem naturalismu (HAMAN 2010: 255).

Ani Schulzova kritika nezabránila tomu, aby se rozpoutala diskuze na téma realismus a naturalismus. *Podnětem byl roku 1883 článek Josefa Kuffnera v Národních listech, v němž vyzdvihl román redaktora Osvěty Václava Vlčka Zlato v ohni jako příklad díla naturalistického (HAMAN 2010: 256). Autor ve svém díle proti sobě staví katolíka Čackého a protestanta Svobodu. Jsou zde popsáni jako typičtí představitelé mravních tendencí doby a podrobil je, zejména katolického kněze, mravní zkoušce ve veřejném i osobním životě (válka prusko – rakouská v roce 1866, okupace Čech pruskými vojsky, milostný vztah Čackého), v níž ob stojí jako „zlato v ohni“. Kuffner ve svém posudku sice operoval s pojmem naturalismus i s dílem Zolovým, ale jeho aplikace naturalistické estetiky na román Vlčkův byla naprostým omylem. To ukázal otevřeně článek Tomáše Garrigua Masaryka, který v polemice s kladným přijetím románu i dalšími kritiky (František Zákrejs) odhalil idealizující rysy díla (HAMAN 2010: 256).*

Kuffnerova představa o realismu je taková, že jde o směry, ve kterých jde jen o přesné reprodukování jevové skutečnosti. Odpůrci realismu tuto mylnou charakteristiku použili jako důkaz, že tento směr je naprosto neumělecký. *Masaryk odmítl považovat pouhé kopírování vnějších jevů skutečnosti za umění tím spíše, byl-li autorův pohled ovlivněn idealizující sentimentalitou* (HAMAN 2010: 256).

Musíme ovšem rozlišovat mezi realismem masarykovským a realismem v pojetí literatury. *Masarykovský realismus byl směrem, který se neomezoval pouze na umění, ale který chtěl reformovat celý český kulturní a veřejný život* (HAMAN 2010: 257). Masarykův realismus kritizoval iluze a mýty národní společnosti a snažil se rozebrat její skutečný stav (HAMAN 2010: 257). *Součástí byla známá kritika Rukopisů a celá řada polemických názorů, které poukazovaly na nejrůznější nedostatky českého kulturního života* (HAMAN 2010: 257). K Masarykovi se přidala mladá generace, ve které byl nejvýraznější osobností Hubert Gordon Schauer. Publikoval v časopise Čas provokativní úvodník Naše dvě otázky, který byl součástí realistického pohledu na český život (HAMAN 2010: 257). Řešil zde problém, zda český národ má vůdčí ideu, která by zajišťovala jeho samostatnou existenci, a pokud by tato idea neexistovala, zda by nebylo lepší splynout se sousední německou společností. *Tento článek vzbudil obrovský rozruch, protože přišel do ideově rozděleného období kolem sporů o Rukopisy. Za autora se považoval Masaryk. Konzervativcům se jevil jako projev protičeské „páté kolony“ odnárodňovacího úsilí, které mělo být inspirováno z Vídně. Takto bylo pohlíženo na masarykovský realismus, nebyl v něm viděn reformní pokus změnit českou společnost* (HAMAN 2010: 257).

V literatuře se samozřejmě také našli jiní zastánci realismu. Hlavně v Otakaru Hostinském, kritikovi Leandru Čechovi a dále také u mladších spisovatelů. *Zejména Vilém Mrštík byl propagátorem ruského realistického románu. Dalším stoupencem realismu jak v masarykovském, tak uměleckém smyslu byl Jan Herben, který začal v roce 1887 vydávat týdeník Čas – posléze tribuna masarykovských realistů. Tyto okolnosti a názory připravovaly půdu pro realizaci nových estetických norem v české literatuře. Pokud Eliška Krásnohorská ve své kritice hlásala tzv. ideální realismus, přežíval v jejím myšlení stále vliv romantické snahy překonat skutečnost ideálem krásy. Realismus takový ideál opouštěl ve jménu životní pravdy. S tím souviselo opětné zaměření na aktuální přítomnost* (HAMAN 2010: 257).

Aleš Haman ve své publikaci Trvání v Proměně zařadil do realistické poezie Josefa Svatopluka Machara a Antonína Sovu.

2. 1. 1 Josef Svatopluk Machar

Josef Svatopluk Machar roku 1887 napsal básnickou sbírku *Confiteor*. *Confiteor* je latinské sloveso v první osobě čísla jednotného. Český název této sbírky zní, *Vyznávám se*. *Název sám napovídá mnohé o povaze poezie, kterou sbírka přináší* (HAMAN 2010: 258). Použití latinského výrazu poukazuje na to, že je určena pro takovou čtenářskou vrstvu, která jsi při svém středoškolském vzdělání osvojila latinu. *Za druhé výraz „vyznávám se“ dával sbírce jasný ráz konfese, tedy individuálně osobního projevu, jenž ji odlišoval od většinou proklamativního rázu poezie parnasistní. Už titul básnické sbírky signalizoval tedy změnu básnického postoje k světu* (HAMAN 2010: 258).

Machar ve své tvorbě pokračoval dvěma knihami, *Bez názvu*, která vyšla v roce 1889 a *Druhá kniha lyriky* z roku 1892. Později tyto knihy spojil pod společným názvem *Confiteor I-III*. *Vytvořil v nich lyrizovaný výraz milostného zklamání rozložený do mozaiky dojmů, pocitů a reflexí mladého intelektuála. Sám charakterizoval svůj subjekt jako rozlomený na osobu planoucí mladistvým nadšením pro ideály, jejíž vznět je vzápětí ironicky glosován a popírán „tím Druhým“, jež v sobě nedokáže potlačit* (HAMAN 2010: 258). Můžeme zde naleznout podobné rysy, které se objevují i v Nerudově *Hřbitovním kvítí*.

Na rozdíl od romantiky, která byla živnou půdou pro tento pocit rozpolcení, není avšak Macharův subjekt zobecněn či alegorizován, nýbrž je to všední jedinec prožívající intenzivně právě tuto svou jedinečnost. Přijetí jeho sbírky rozdělilo kulturní obec: kladně ji přijal nejen realista Herben v Čase, nýbrž i parnasista Vrchlický a Sládek. Se záporným ohlasem se setkala především u představitelů klerikálních kruhů (HAMAN 2010: 259). V další Macharově lyrice můžeme nalézt motivy koloběhu života, ve kterých se opět shoduje s Nerudou a jeho Prostými motivy. Jedná se o sbírky *Čtyři knihy sonetů – Jarní, Letní, Podzimní, Zimní*. V devadesátých letech autor vytvořil dílo, které je kritikou formálního vlastenectví. Toto dílo nese opět latinský název *Tristium Vindobona* 1893, český překlad zní *Žalozpěvy z Vídně*. *V duchu emancipačních trendů ženského hnutí napsal Machar sbírku, Zde by měly kvést růže (1894), sérii obrazů trpkého osudu ženy. Záměr kriticky ukázat postavení ženy v pokrytecké společnosti vyvrcholil v románu ve verších Magdalena 1894* (HAMAN 2010: 259).

Novější literární historie chápala skladbu spíše jako satiru na měšťanskou společnost než jako sociální kritiku postavení ženy, jakou přinesla zmíněná sbírka, Zde by měly kvést růže. Spojovala proto Macharův veršovaný román s oživením politické satiry, jakou přinesl v jeho tvorbě přelom století (Boží bojovníci, 1897) spolu s novou

vlnou kritiky vnějškového vlastenčení (Golgota, 1901). (HAMAN 2010: 260). V této době už Machar pracoval na svém historickém cyklu Svědomím věků. Snažil se zde popsat historii od antiky (V záři helénského slunce, 1906) přes vznik křesťanství (Jed z Judey, 1906), poté po středověk (Barbaři, Pohanské plameny, Apoštolové, 1911), Velkou francouzskou revoluci a Napoleona (Roky za století, Oni a on, 1921) až do současnosti (Krůčky dějin, Kam to spěje?, 1926).

I po vzniku samostatného státu byl Josef Svatopluk Machar velice kritický, ale čím dále tím více se stával výrazem nenaplněných osobních očekávání. *Kromě své básnické tvorby byl Machar dobrým fejetonistou a kritikem. Přispíval do řady pražských i vídeňských časopisů. Fejetony shromáždil do několika svazků, k nimž připojil své vzpomínky (1901 vydal knihu Konfese literáta, v níž refletoval své mladistvé postoje).* (HAMAN 2010: 260) Jako kritik bojoval o moderní umění, napsal v časopise Naše doba stať o Hálkovi, kde řekl že je velice nadceňován oproti Nerudovi. Starší generace ho za tento jeho názor zkritizovala. Později byl zkritizován i svými spolubojovníky o moderní umění za přílišnou rétoričnost.

2. 1. 3 Antonín Sova

Antonín Sova byl dalším realistickým básníkem u nás. Mezi realisty se zařadil svou sbírkou Realistické sloky, kterou napsal v roce 1890. První své básně, které ještě nesly stopy parnasistní estetiky a poetiky vydával v časopisech pod pseudonymem Ilja Gregorov. Ještě v Realistických slokách můžeme najít prvky z jeho inspirace Vrchlickým. Tuto svou sbírku rozdělil do tří oddílů: Zapadlí a přebyteční, V rámci stále stejných dnů, Trochu humoru i starostí. První oddíl navazoval na dílo francouzského autora Françoise Coppéa, které mělo v originále název Les Humbles (HAMAN 2010: 261).

Sovův monografista L. N. Zvěřina tvrdí, že Coppée se stal básnickým kreslířem tzv. malých lidí, jejich drobných radostí i drobných utrpení, oblíbenou četbou a vzorem mladší generaci básníků publikujících v časopise Světozor (HAMAN 2010: 261). V osmdesátých letech se mezi tuto společnost zařadil i Antonín Sova.

Po jeho příchodu do Prahy i přes to že se účastnil jak spolkového tak literárního života, musel bojovat o svou existenci. Roku 1887 se stal magistrátním písařem, tedy právě jedním z těch „malých lidí“, které líčil Coppée a jeho čeští obdivovatelé. *A tak žánrové obrázky lidí „zapadlých a přebytečných“ svou sentimentalitou nesou ještě rysy připomínající spíše dekorativnost parnasistů než realistickou skepsi Macharovu (HAMAN 2010: 261). Další Sovova již třetí sbírka Z mého kraje je ještě trochu pod Copéovým vlivem. Mezi sbírkou Realistické sloky a Z mého kraje ještě Sova vydal Květy intimních nálad (1891). Ladislav Narcis Zvěřina viděl v této sbírce dokonce paralelu k Coppéovým Promenádám a interiérům prostupující i výrazovou rovinu básní. Copée užíval desetiveršového útvaru se sdruženými rýmy, Sova obměnil tento útvar na dvanáctiveršovou báseň s rýmy střídavými (HAMAN 2010: 261, 262). V tomto díle jsou vidět známky krajinomalebného vidění. Jiří Karásek ze Lvovic v recenzi Sovovy sbírky napsal: Antonín Sova má nejjemnější záchvěvy, nejkrásnější záblesky, nejposlednější nuance. Uvidí a vycítí v krajině nejsubtilnější zvlnění zvuků a tónů. Jest jako nástroj pavučinově citlivých, nitkově a vlasově tenkých strun, který rozvlní a podráždí se nejnepatrnějším, sotva znatelným tknutím (HAMAN 2010: 262). Karásek svými slovy charakterizoval impresionistickou povahu veršů Antonína Sovy.*

Ve sbírce Soucit i vzdor (1894), který nese podtitul Nálady, obrázky, dojmy a vzpomínky se objevuje další krok k jeho vlastnímu výrazu. Tato sbírka se členila na oddíly, Stínové obrazy a Teplejší paprsky. *V ní prosvítá mnohem zřetelněji rys deziluze a nespokojenosti se životem spoutaným každodenními povinnostmi a návyky. U Sovy se*

to promítlo do tradičního kontrastu malosti a mělkosti městského života s touženou přírodní volností a mohutností. Objevila se též póza účtující se sentimentalitou mládeží a rezignací na malost životních poměrů (HAMAN 2010: 262). Touto sbírkou se Antonín Sova připojoval k české moderně a byl také jedním z autorů, kteří podepsali manifest Česká moderna v roce 1895. V díle Zlomená duše vyjádřil svůj postoj, my v ní můžeme nalézt obraz připomínající ovzduší dekadentního fin de siècle (HAMAN 2010: 263). Úvodní, do deníkové podoby subjektivizovaně stylizovaná Kapitola z mládeží vykreslila melodramatickou příhodu rodinného rozvratu uzavřeného sebevraždou cizoložné matky a jejího milence. Druhý obraz nesl rysy macharovské milostné deziluze, lásky ztroskotavší na maloměstské prudérii. Pražský román, jež následuje, odhaluje vnějškovost dobových gest v milostných vztazích, které otravují ovzduší možného citového sblížení. K vrcholným částem sbírky patří intermezzo Smetanovo kvarteto Z mého života, které je nenávisným výkřikem protestu proti malosti ubíjející tvůrčí talenty (HAMAN 2010: 263). Oddíl Smutky peripatetika zachycuje nespokojenost a vyhrocenost mladé generace v období 19. st. v Čechách. Sbírkou je zakončena typickým dobovým gestem, které lze rozpoznat již z názvu S rozpitvanými nervy. Zhnusení ze zklamání iluzí a z krize hodnot se tu prolíná s pocitem bolestného vzdoru potlačovaného a uraženého národa (HAMAN 2010: 263). Sova se svými díly Zlomenou duší a Vybouřenými smutky odpoutal od parnasistní estetiky a poetiky a hlubokým pesimismem se dostával až ke svému osobitému projevu, ve kterém se jemná impresionistická vnímavost (Ještě jednou se vrátíme v oddílu Údolím nového království) váže k symbolismu, otevírající výhled do krajin svobodného ducha. (HAMAN 2010: 264) Zde počala další etapa autorovi tvorby, která je završena básněmi z jeho sklonku života, tedy z konce dvacátých let (Drsná láska, 1928).

S novým postojem k světu, jaký přinášel realismus, se měnily výrazové prostředky básnictví (HAMAN 2010: 264). Zřetelně tento postoj můžeme vidět v Macharově poezii. Prozaizovala se básnická promluva. Básníci se přikláněli k hovorové řeči. Ustoupil důraz na formální vybroušenost formy, na hru s cizími strofickými útvary, jakou provozoval Vrchlický. Naopak realistická poezie se vracela k méně nápadným formám, Machar například k formě sonetu. Zjednodušil se také rytmus básně. Obnovil se důraz na významovou stránku slova. Metaforika byla zjednodušena, ustoupily také latinismy a kulturně historické motivické rekvizity. Realistická poezie přinesla oprostění a posléze i uvolnění formy projevu, které ovšem,

jak to dokumentuje básnický Sovův vývoj, bylo záhy vystřídáno poetikou nastupujícího realismu (HAMAN 2010: 264).

2.2 Realismus: drama

Dalším tématem, kterým se Aleš Haman ve své publikaci zabývá, je realistické drama.

Nástupu realismu připravovaly cestu v osmdesátých letech komedie z maloměšťáckého prostředí od autorů, Františka Ferdinanda Šamberka, Josefa Štolby, Václava Štecha nebo Karla Pipicha. Tito autoři navazovali na tradici maloměstských komedií sahající až ke Klicperovi. Zaměření her naznačují již jejich názvy: *Maloměstští diplomaté* (Štolba, 1888), *Maloměstské tradice* (Štech, 1888). *Příznačným produktem této žánrové tendence je Štolbova komedie Vodní družstvo (1887), v níž autor předvedl galerii maloměstských figurek od vypočítavých nápadníků až po bohorovné maloměstské hodnostáře, od rozmazlených slečinek až po rozšafné matrony atd. Tyto komedie však zároveň zůstaly pod vlivem kánonu konverzační veselohry sedmdesátých let (HAMAN 2010: 265).*

Ve stati *O realismu v dramatickém umění* položil Vilém Mrštík teoretický základ realismu v dramatu. *Východiskem mu byly kromě názorů ruských spisovatelů a kritiků (V. G. Bělinický) především názory Zolovy (sám přeložil jeho stat' O divadle). Mrštík polemizoval především s romantickou zásadou výjimečnosti, výlučnosti dramatického hrdiny: řek bojuje za svou ideu, kupí kolem sebe hromady zavražděných obětí, potom klesá pod přílišnou tíhou plánů svých, ale myšlenka jeho vítězí (HAMAN 2010: 265). Mrštík proti tomuto romantickému schématu dramatu stavěl požadavek „kresby povšechného života v jednotlivých jeho zástupcích- typech“. Realistickým principem byla podle něho „logická“ prajednoduchá posloupnost několika velkých scén ze života vyrvaných podle temperamentu (zolovský termín, A. H.) spisovatelova do detailu realisticky pozorovaných“ (HAMAN 2010: 265).*

Do realistického dramatu zařazuje Aleš Haman Ladislava Stroupežnického.

2.2.1 Ladislav Stroupežnický

Tento autor zapůsobil venkovskou komedií, *Naši furianti* (1887). Na rozdíl od maloměstských her zde byla zachycena neidealizovaná, komická podoba venkova. V této hře použil prvky hovorového projevu. Na rozdíl od parnasistních her, které měly spíše pateticky nadsazenou úroveň, působil nezvykle. Toto dílo se dočkalo spíše negativních ohlasů a to právě díky neušlechtilosti jazyka. *Dobová kritika například psala, že autor je na omylu, domnívá-li se, že úlohou realismu je líčiti pouze a jedině drsnost a hrubost, zvrhlost a surovost lidskou. Je neméně v bludu, míní-li, že mluva špatná, zvrhlá, nepragmatická je totožná nebo alespoň stejně cenná jako dialekt, a nakonec chybuje, myslí-li, že realistické drama nebo obraz ze života musí dbáti scénických pravidel a účinků, že vystačí s nejprimitivnější technikou* (HAMAN 2010: 266). Stroupežnický napsal obhajobu svého díla, ve které tvrdí, že se chtěl úmyslně vyhnout bombastické deklamaci a veleučeným řečem divadelních sedláků i obligátní milostné zápletky řešené zákrokem „boha ze stroje“ (deus ex machina = zásah vyšší moci, který řeší dramatický konflikt zvnějšku). (HAMAN 2010: 266).

Kvůli svému osudu byl Ladislav Stroupežnický velmi zajímavou osobou. Studoval v Písku na gymnáziu, odkud byl roku 1862 vyloučen kvůli zranění spolužáka. Během svého studia v Písku vystupoval v ochotnickém divadle. Prožil velmi tragický život, byl svědkem sebevraždy svého kamaráda Jana Alše v roce 1867 a ve stejném roce se pokusil o vlastní sebevraždu zastřelením a utopením. Po zranění mu zůstaly trvalé následky, které si vyžadovaly dlouhodobou léčbu a složité operace. Jeho první literární pokusy se datují na začátek sedmdesátých let. 1878 přijal místo magistrálního písaře v Praze a v roce 1882, kdy toto zaměstnání opustil, byl jmenován dramaturgem Národního divadla. Snažil se zde preferovat zahraniční tvorbu, především francouzskou. *Z českých autorů nedoceníl V. K. Klicperu a z Tylova díla uznával jen Paličovu dceru. Pro nekompromisnost až příkrost povahy podstupoval četné konflikty s členy souboru i vedením divadla. Jako dramaturgovi se mu dařilo prosazovat na jevišti vlastní hry, které byly poměrně úspěšné, i když esteticky poplatné parnasistnímu stylu* (HAMAN 2010: 266). Stroupežnický zemřel na tyfovou nemoc.

Stroupežnický psal nejvíce dramatická díla. Jeho prvními pokusy o tuto tvorbu byly fraškovité veselohry a až po nich se pokusil napsat velké drama v duchu patetické romantické poezie založené na konfliktu vášní. Děj se odehrává v době pobělohorské v

prostředí šlechtického rodu Smiřických (Černé duše, 1878), prozrazuje vlivy dramatu hugovského. Historický námět vložil i do svých dvou veseloher, které volně zpracovávají do epizod Mikuláše Dačického z Heslova (Zvíkovský rarášek z roku 1883 a Paní mincmistrová, 1885). *Obě jsou založeny na situační zápletce, která ve druhé hře nepostrádá nacionální osten (odhalený podvodník je Němec). Stroupežnický se nedržel historických fakt, šlo mu především o zápletku odhaleného klamu a vysvětleného omylu, již se snažil dodat historický kolorit především archaizujícími prvky mluvy (podobného postupu užil i v další aktovce V panském čeledníku, 1887).* (HAMAN 2010: 267). Historické téma se objevuje i v dalších hrách jako je Velký sen, 1884 a Christoforo Colombo, 1886. Usiloval zde o vytvoření reprezentativního dramatu světového dosahu. Drama Sirotčí peníze (1887) je poslední, které nese téma z českých dějin zpracovávající námět mravního konfliktu katolické šlechtičny a protestantského důstojníka v cizích službách za třicetileté války.

Stroupežnický se snažil proniknout do zahraničí, a proto napsal dílo v německém jazyce Die Seidentücher (Hedvábné šátky). *Od prvních fraškovitých pokusů naznačujících sklon autora ke karikurní deformaci se v jeho tvorbě prosazoval zájem o současnost. Po pokusu ztvárnit soudobý mravní konflikt ve hře Vojtěch žák, výtečník (1891), zpodobující tragikomický osud politikařícího sedláka a po hře Zkažená krev (1891), v níž se (neúspěšně) pokusil dramaticky uchopit naturalistický motiv dědičnosti zla, se jeho tvorba uzavřela dramatem, jehož inscenace se nedožil, které však bylo považováno za jeho nejpropracovanější dílo. Byla to hra Na Valdštejnské šachtě (1892), ve které účtoval s romantickým snilkovstvím. Jejím protagonistou učinil intelektuála, utopického lidumila, jenž mravně klesá v okamžiku, kdy jeho romantické plány krachují* (HAMAN 2010: 267, 268).

Dále Stroupežnický psal díla prozaická. Jeho první díla, stejně jako v dramatu, měla povrchní ráz. Jejich humor byl mnohdy až obhroublý. *Do sféry kolportážní literatury spadal i první románový pokus plný romantických zápletek (Cavani, 1878). Úspěšnější byl tam, kde se prosadil jeho talent k žánrové kresbě rázovitých charakterů, zejména sociální spodiny (povídky Papšák a Mexikán, herrmanovský příběh z Podskalí Gusta a Věna) nebo pologramotných vesničanů (Žádost mistra Trnky, Rekurs obce Jarotické).* (HAMAN 2010: 267). Těmito díly se zařadil do proudu žánrových drobnokreseb, které navazují na májovce a parnasisty (Lidé směšní a ubozí, 1884). Tvorba Ladislava Stroupežnického je typickým přechodem od parnasismu k realismu.

Hlavní význam Stroupežnického odkazu spočívá v dramatu, kde předznamenal historický obrat k realismu.

2.2.2 František Adolf Šubert

Dalším umělcem, který připravoval nástup realismu, byl František Adolf Šubert (1849-1915). Byl ředitelem Národního divadla. Když mu umřel otec, přerušil studium na filosofické fakultě v Praze a věnoval se žurnalistice. Psal do deníku Politik, časopisu Brousek (1873-78) a deníku Pokrok, ve kterém byl od roku 1878 až do 1883. V sedmdesátých letech byl zaměstnán jako tajemník českého poslaneckého klubu a v osmdesátých letech vykonával práci ve výboru pro zřízení Národního divadla. Rok po otevření Národního divadla se stal jeho ředitelem, ale po sporu s představiteli mladé divadelní a operní generace z této funkce na konci století rezignoval. Poté působil jako ředitel městského divadla na Královských Vinohradech, odkud rovněž po neshodách s vedením odešel. *Svou literární dráhu začínal jako prozaik, napsal historické a venkovské povídky a román* (HAMAN 2010: 268).

Největší úspěch mělo jeho historické drama Jan Výrava (1886). Šubertovi historické hry probíhají ve dvou rovinách, v politické a sociální (konflikt zájmů protichůdných politických sil, konflikt panstva a sedláků) a v rovině soukromých, milostných a rodinných vztahů. *Autor v průběhu děje prolíná roviny tak, že ústí v tragické ztroskotání v rovině intimní, jež však vykupuje smír v rovině veřejné. Tragické schéma dramatického konfliktu zachovává Šubrt i ve hrách s náměty ze současnosti (Praktikus, 1888 a Velkostatkář 1890). Tragika založená na efemérních sporech dobového politického dění ovšem nemohla dosáhnout osudové monumentality a to omezovalo účinnost Šubertových her na časové glosátorství* (HAMAN 2010: 269).

Zájmu o sociální otázku, příznačnému pro dobové evropské drama, se Šubert přizpůsobil ve hře Drama čtyř chudých stěn (1893), v níž smrt národně uvědomělého horníka a dalších obětí srážky stávkujících s vojskem má vykupující funkci, jež vede ke smíru (HAMAN 2010: 269). Tato hra byla zakázána cenzurou a její premiéra proběhla až v roce 1903. Šubrt napsal drama z renesančního italského prostředí Láska Raffaelova (1888), která je výjimkou v jeho tvorbě. Objevují se zde záměny a proměny v citových vztazích. Takto hra však postrádá dramatický spád. *Šubrt usiloval o vytvoření reprezentativní tragédie ztvárňující dobové společenské a politické konflikty i historické náměty prosycené národně demokratickou tendencí* (HAMAN 2010: 269).

2.2.3 Matěj Anastázia Šimáček

Dalším dramatikem, kterého Aleš Haman zařadil do realistického dramatu je Matěj Anastázia Šimáček (1860- 1903). V jeho tvorbě se objevovaly motivy z dělnického prostředí. Zdramatizoval svou povídku, Manželé Strouhalovi a nazval ji Svět malých lidí (1890). *Podobně jako u Šuberta a básníků realistického směru spočíval účinek hry spíše v charakteristice prostředí než v rozvinutí dramatického konfliktu (realistická dramata tohoto typu se proto často setkávala s výtkou nedramatičnosti, epičnosti např. historická dramata Jiráskova). Autoři využívající dělnické motiviky přistupovali k sociální problematice „osvětářsky“, z hlediska norem své intelektuální vrstvy (HAMAN 2010: 269).*

Další autoři, kteří zasazovali svá díla do městského prostředí, byli např: F. X. Svoboda (1860-1943), který napsal Směry života (1892) a Útok zisku (1894) nebo Josef Štolba se svým dramatem Peníze (1895). Toto díla Štolby bylo postiženo cenzurou.

2.2.4 Gabriela Preissová

Do českého dramatu Haman řadí Gabrielu Preissovou (1862- 1946), která navazuje na tvorbu Stroupežnického. Nejdůležitějšími dramaty z její tvorby jsou Gazdina roba (1890) a Její pastorkyňa (1891). Píše v nich o osudech žen, které jsou plné předsudků, závisti a pokrytectví. V Preissově dramatech se objevuje motiv smrti, což odkazuje na ruský inspirativní vzor v podobě dramát Tolstého. *Motiv sebevraždy a smrti je pro realistická díla příznačný proto, že ukazuje život v jeho neidealizované podobě i s momentem smrti a násilí (HAMAN 2010: 270).*

2.2.5 bratři Mrštíkovi

Morbidní prvky se objevují ve hře Aloise (1861- 1925) a Viléma (1863- 1912) Mrštíků Maryša (1894), která byla považována za vrcholnou realistickou tendenci v Čechách. Tuto hru uvedlo Národní divadlo jen v odpoledních představeních, čímž vedení divadla dalo najevo svůj zdrženlivý postoj k umělecké úrovni této hry. F. X. Šalda, který napsal na hru Maryša dosti kladnou recenzi, postup divadla odsoudil. *Vyzdvihl umělecké kvality díla a zároveň ukázal, čím se toto drama rozchází s parnasistní manýrou (HAMAN 2010: 270).*

Kritik vyzdvihl zásadní rozdíl realistického dramatu, jak ho představuje Maryša: bylo již zjištěno, jaký veliký význam má v pracích Mrštíkových prostředí, a to jak fyzické, hmotné, krajinné přírodní vůbec, tak společenské a kulturní. Jedinci, lidé Mrštíkovi, jsou odvislí z velké části od okolí, prostředí krajinného, čistě fyzického a přírodního předem. Jsou jeho výrazem a reflexí. Mezi prostředím a jimi jsou navázány nejtěsnější nitě styku, jednota soucítění a ochotná prolnavost citu (HAMAN 2010: 271). Je zde přesná formulace realistického prostředí. Kritik podpořil též požadavek psychologické věrohodnosti, pod níž chápal charakterovou nedefinovatelnost postav, směs mravní kázně a vášně, rozumu a citu, dobra a zla v živelném procesu. Ten brání v ustrnutí charakterů v předem dané ilustrativnosti morálních principů (důkazem mu je postava Maryšina otce Lizala). (HAMAN 2010: 271).

2.2.6 Alois Jirásek

Realismus ovlivnil dramatickou práci dalšího autora, kterého zmiňuje Haman a pro mou práci jednoho z nejdůležitějších, Aloise Jiráska. Ve hrách Vojnarka (1890) a Otec (1894), které byly z vesnického prostředí, ztvárnil problematiku lidských vztahů narušovaných zjištnými zájmy a bezohlednou honbou za majetkem. V druhé zmiňované hře Otec se objevuje motiv násilné smrti. Jirásek také psal dramata historická. *Usiloval zpodobit a monumentalizovat významné historické osobnosti (Jan Žižka, 1903, Jan Hus, 1911, Jan Roháč, 1913-1914). Viděl je jako nositele morálních vlastností, které z nich učinili představitele a obhájce lidových vrstev a daly jim vystoupit na pozadí historických okolností jako hrdinům (HAMAN 2010: 271). Dalším jeho dílem je demokratická komedie Lucerna (1905), ve které využil pohádkových prvků k představení tematického záměru vyzdvihujícího morální převahu lidového charakteru.*

Pro realistické drama je výstižná lokalizace dějů a snaha o vystižení krajové atmosféry prostředí tvořící jejich rámeček. Ve vrcholných dílech tohoto směru vznikala rovnováha mezi působením vnějších okolností a vnitřními reakcemi na ně. Tak se otevírala cesta do nitra člověka směřující k dramatu psychologickému, které se prosadilo v tvorbě Jaroslava Hilberta (1871- 1936), například v tragédii Vina z roku 1896 a od dramatu psychologického k dramatu symbolistnímu, jaké prezentuje např. tvorba Jaroslava Kvapila (1868- 1950), především Princezna Pampeliška (1897). (HAMAN 2010: 271).

2.3 Realismus: próza

I v próze docházelo k proměně estetických názorů a poetických postupů, jako tomu bylo u poezie a dramatu. Změny zde nebyly tak výrazné a znatelné, protože generace májovců nejlépe připravila půdu pro realizmus v próze. Proti próze parnasistní zde byly změny velké. *Dekorativně rozbužená, pitoreskní a fantaskní okázalost próz pracujících s rafinovanými dějovými konstrukcemi, ostrými kontrasty povah, citů a vášní i s exotismem prostředí byla na ústupu* (HAMAN 2010: 272). Realistická próza se lišila i od děl májovců a mravoličných próz předchozích období. Nejvíce se proměnila próza vesnická.

Pro novodobou českou prózu se stala vesnice inspiračním zdrojem, ze kterého autoři čerpali. Tyto motivy stavěli do konfrontace s motivy městskými. *Teprve na základě opozice město-venkov, civilizace-příroda, jejichž pozadím byl protiklad konvence a spontánnosti, složitosti a jednoduchosti, vstoupily motivy venkova do literatury jako nositelé pozitivních estetických významů* (HAMAN 2010: 272). Toto umožnila změna z preromantismu a romantismu. Teprve s těmito změnami přišel cit pro krásu krajiny, přírody a lidových zvyků.

V roce 1844 vydal Václav Bolemír Nebeský recenzi povídek německého autora Josefa Ranka *Aus dem Böhmerwalde*. Zamyslel se zde o významu a funkci obrazu vesnice v soudobé literatuře. *Vyzdvihl tuto motivickou oblast jako cestu návratu literatury k bezprostřední živé skutečnosti* (HAMAN 2010: 273). Poměr k venkovu a jeho obyvatelům se změnil. *Nebeský v povídkách od Josefa Ranka ocenil, že v nich „bylo uctěno člověčenstvo ve třídě, která skoro nikde zastání nemá a která v sobě chová více jaderného, ctihodného a zachovalého obsahu čistě lidského než... luza měst, dělníci ve fabrikách, proletáři* (HAMAN 2010: 273). Kritik odlišuje povídky tohoto typu a jim podobné od klasicistních idyl gessnerovského typu, které charakterizoval jako „hladké, krásné lži a zpronevření se nad přírodou“ (HAMAN 2010: 273). Jeho požadavky splnila až Božena Němcová. Když srovnáme její prózu s romantickým pojetím, které můžeme najít ještě u Sabiny v jeho povídce *Vesničaná*, kde se objevuje ještě kulisovitý ráz prostředí, ukazuje se, že dílo Němcové patří do postmoderního jevu. To je důkazem návaznosti májovců (Světlé a Hálek) na tuto linii. Vesnické prostředí však už neviděli v idealizujícím zabarvení a z etnografické perspektivy jako ho viděla Němcová. Vesnické prostředí bylo u májovců popsáno s jinými rysy. *Motivy vesnického světa u nich ztrácely ideální archetypální rysy, počaly nabývat na dramatickosti v napětí*

kriticky viděných tradičních pověra předsudků a spontánních lidských citů a vztahů. Parnasistní vidění venkova vneslo do této motivické oblasti jednak prvky historismu (venkovský svět jako trvalý příklad i výstraha pro přítomnost), jednak idealizující estetizaci a monumentalizaci (Sládek: Selské písně, Čechovy básnické venkovské skladby). (HAMAN 2010: 273).

Motivy venkovanství se v osmdesátých letech znovu proměnily, změna byla v poeticky funkčním a esteticky hodnotovém pojetí. Autoři se začínali zajímat o téma sociálního prostředí venkova a jeho proměny. *Venkovské prostředí se stávalo determinující složkou postav, jejich mentality a chování. Mladí autoři, hlavně ti moravští (Herben, Alois i Vilém Mrštíkovi), ale také čeští (Rais) pohlíželi na venkov jako na společenské prostředí, jež ovlivňuje povahu a osudy jednotlivců (HAMAN 2010: 273,274).*

Prostředí už nebylo ztvárňováno jako statický svět, ale v konkrétním, přítomném historickém pohybu. Vesnickou atmosféru přestali idealizovat a byla nazírána v složitosti sociálních procesů, které v ní probíhaly. *Venkovský člověk v pojetí realistů nebyl již výraznou osobností, schopnou uchovat si svou vnitřní integritu navzdory tlaku okolností. Byl naopak utvářen prostředím, které již nebylo stabilním, etnicky přirozeným zázemím jako u Němcové (ale ani jen strnulým světem tradic a konvencí jako u májovců), nýbrž dynamickým světem proměnlivých vztahů motivujících myšlení i city těch, kdo do nich vstupují (HAMAN 2010: 274).* Hlavním zájmem se tedy stává složitá souhra vnějších okolností a psychiky jedinců.

Tyto prvky najdeme v povídkách Karla Václava Raise. Přitahovala ho tragika osamělých, opuštěných a zapomenutých jedinců, kteří z různých důvodů, pro stáří, slabost, či psychickou nedostatečnost neuspěli v existenčním zápase a byli nemilosrdně odsunuti na periferii života nebo dokonce mechanismem tohoto boje zlikvidováni (HAMAN 2010: 274). Můžeme zde vidět jak morálka a city jsou postupně podřízeni hmotným zájmům. Příkladem jsou například díla Výminkáři (1891), Horské kořeny (1892) a například ještě Rodiče a děti (1893). Do sporů o realismus zasáhl Rais právě knihou Výminkáři. *Obohatil výrazové prostředky prózy o lokální východočeské dialektismy a přiblížil dialogické pasáže svých próz běžné hovorové řeči i s jejími paralingvistickými prvky (HAMAN 2010: 275).*

Ve svých dílech Rais nepopíral, že existují výjimky, které potvrzují existenci sobecké zítčnosti. V jeho dílech to byly většinou postavy vesnických intelektuálů, kantoři a kněží. Také psal o lidech vyznačující se myšlenkovou a citovou prostotou,

kteří jsou doháněni k zoufalství a ničení nápirem falše a chamtivostí, ničící i rodinné vztahy. V tomto ohledu je asi nejdůležitější próza Kalibův zločin (1895). Objevuje se zde motiv násilné smrti a slabošského dobráka.

Dále zde jsou díla od autorů, jako je např. Ignát Herrmann: U snědeného krámu (1890), Vilém Mrštík: Santa Lucia (1893).

Druhou oblastí, ve které se realistická próza projevila, jsou díla s historickou tematikou. *Česká literatura 19. století byla silně zasažena vlivem historismu* (HAMAN 2010: 279). V Poznámkách k českému historismu tvrdí Vítězslav Tichý, že je potřeba odlišit historismus od historického vědomí nerespektujícího historiografické poznámky a že je záležitostí citovou. *Dnešní sémiotika (Macura) historismus spojila s tvorbou sociálních a národních mýtů. S historismem byly vždy spojeny tendence k patetizaci a monumentalizaci světlých i temných stránek národní minulosti a také jejího uměleckého ztvárnění* (HAMAN 2010: 279). Historickou prózu ze začátku tvořili překlady a adaptace zejména německých dobrodružných próz s motivy ze středověku. K počešťování docházelo díky užívání českých jmen a místních názvů. *V další fázi ovšem byly historické motivy z národní minulosti chápány jako prostředek estetického zhodnocení díla, jeho posun do sféry vyšší literatury. Historická próza také začala užívat postupů, které ji měly dodat na autentičnosti (vypravěč se tvářil jako by tlumočil fakta podle vyprávění pamětníků či podle tradice nebo z nalezených památek). Fikce autentičnosti, jak víme, byla též prostředkem padělatelů rukopisných památek, kteří se touto cestou snažili vytvořit představu vysoké kultury dávných předků* (HAMAN 2010: 280).

K pokusům o historickou prózu náročnějšího a velkého stylu vedl umělec jungmannův program. Ten byl naplněn Josefem Lindou a jeho dílem Záře nad pohanstvem. *Vysoký styl sloužící patetické oslavě dávné (pohanské a slovanské) minulosti vytvářel ovšem překážku pro přijetí takových děl širším publikem* (HAMAN 2010: 280). Vyřešit tuto situaci se snažilo mnoho autorů, kteří byli inspirováni Walterem Scottem. Nebylo to však snadné. Na vše poukázal V. K. Klicpera v předmluvě ke svému dílu Točnick. Mladá generace navázala na Klicperu. Na jedné straně na něj navazovala tendenčními, vlastenecky výchovnými prózami, např. Tyl dílem Jan z Hvězdy. A na druhé straně romanticky laděnými prózami. To byl Mácha, který historickou prózu subjektivizoval. *Dá se to doložit například na postavě krále Václava IV., která se objevila v próze Klicperově i v románu Máchově (Křivoklad). Na*

rozdíl od Klicpery Mácha tuto postavu (ve spojení s postavou kata) romanticky symbolizuje a demonizuje. Historická motivika tak získala aktuální významový podtext, jenž ji poutal k básnickému subjektu (HAMAN 2010: 280).

V Tylově tvorbě, konkrétně v historických povídkách Rozina Ruthardova nebo Dekret kutnohorský můžeme vidět odlišnost od Máchovy tvorby. *U Tyla byl v popředí především záměr národně výchovný, zdůraznění rysů, které podporovaly ideu národní jednoty a varovaly před jejím narušením. Volba určité historicky vymezené motivické oblasti (období posledních Přemyslovců, husitství, vláda Jindřicha Korutanského, éra Jiříka z Poděbrad) signalizovala funkční záměr autora, národně uvědomovací (boj proti cizí nadvládě) nebo individuálně revoltující (Mácha, Sabina). (HAMAN 2010: 280).* Do sféry vysokého básnictví se dostala historická motivika ve čtyřicátých letech. V dílech Vocelových se stala nositelkou epické monumentalizace, aniž by překročila ilustraci ideologických konceptů dějin.

Literární model májovců a postromantický neměl přílišné pochopení pro historismus, kvůli jejich zaměření se k přítomnosti. Teprve se změnou literárního modelu, který přinesl parnasismus, ožily rysy historismu. Po tvorbě s historickými motivy Čechově či Vrchlického reprezentuje historismus Václav Beneš Třebízský, kterého většina literárních historiků pokládá za „historizujícího elegika“ (HAMAN 2010: 281).

Od sedmdesátých let 19. st. až po přelom ke dvacátému byla historická beletrie i drama v největším rozkvětu. *V devadesátých letech se proti historismu zvedla velká vlna odporu. Kupodivu to byli stoupcí realismu, kteří pochybovali, že historická motivika může být ztvárněna tak autenticky jako motivika současná. Realismus vnesl výrazné změny do přístupu k historickým motivům. Nebyly už pouhou záminkou k výrazu odporu vůči banální přítomnosti a už vůbec ne jen barvitou kulisou romantických příběhů. Autoři se obraceli do minulosti, jako ke zdroji poznání potřebnému pro pochopení hybných sil dějin a jejich významu pro přítomnost (HAMAN 2010: 282).*

2.3.1 Alois Jirásek

Alois Jirásek žil v letech 1851-1930. Jeho tvorba představuje proměnu historismu v době nástupu realismu. Jeho tvorba se může rozčlenit do třech oblastí

- 1) raná povídková a románová tvorba, v níž se ještě výrazně uplatňuje složka dějová
- 2) tvorba zaměřená na postižení lidských osudů v rámci epochálních změn v dějinách národa (husitství, protireformace, obrození)
- 3) románové kroniky vytvářející rozsáhlé dějinné fresky.

Jirásek postupně pronikal za pestrý historický kolorit walterscottovské romantiky a snažil se zachytit nikoliv jen vnější rekvizity dějinného prostředí, nýbrž i sepětí dějinných událostí a jejich smyslu s individuálními lidskými osudy. Snažil se vidět dobu nikoli v kontrastech vznešenosti a nízkosti, urozenosti a plebejství, nýbrž v poloze, která by sjednocovala krajnosti (to byla sociologicky vzato poloha středostavovská). (HAMAN 2010: 282). Postavy, o kterých Jirásek píše, nejsou již ničím výjimečné, nýbrž představují spíše standardní dobové typy. V husitských románech to jsou drobní zemané, tj. vrstva lidí, kteří jsou mezi šlechtou a poddanými. V obrozeneckých románech drobní měšťané a intelektuálové. Tak získávají Jiráskovy romány na dějinné celistvosti, neboť z této polohy bylo možno vytvořit fikci komplexního obrazu historické situace, která odpovídala realistickému modelu literatury. K takovému vidění se ale musel probojovat přes zakořeněné konvence a šablony romantické fabulace stavějící na dramatických konfliktech a kontrastech a na exkluzivních, často až démonizovaných aktérech (HAMAN 2010: 282).

Jaroslava Janáčková, literární historička, V monografii A. Jiráska řekla, že románová prvotina Skaláci (1875) vznikla jako polemika s románem Victora Huga Devadesát tři, respektive s pojetím selského stavu v něm. *Hugo, který tento stav ztvárnil jako konzervativní živel, jenž se postavil proti Velké revoluci, se dostal nepřímou do střetu s českou morální a estetickou normou selství jako demokratického jádra národa tradujícího se od obrození. Pod tlakem této normy napsal Jirásek nejenom Skaláky, nýbrž i mnohem známější Psohlavce (1886). (HAMAN 2010: 283).*

Do první, tedy rané tvorby Jiráska, která vznikla v sedmdesátých letech, řadíme romány s rozvětveným dějem a dramatickou zápletkou. Z přelomu 18. a 19. století je to dílo Na dvoře vévodském, z husitské doby Slavný den (1879) a Konec a počátek (1879). Do druhé fáze řadíme prózy zaměřené na maloměstský život a tím je dílo

Maloměstské historie (1890). Jedním z nejznámějších Jiráskových děl jsou Filosofská historie (1878), ve které můžeme nalézt motivy z revoluce, která proběhla v roce 1848.

V polovině osmdesátých let začal Jirásek nově promýšlet jak pojetí dějin, tak tvárné otázky historického románu v souvislosti s zpracováním realistického modelu v historické próze. Šlo mu o spojení uměleckého tvaru výpravné prózy s historickou věrností dokumentárním materiálům (HAMAN 2010: 283). Nyní spíše tvoří díla menšího rozsahu, které mu dovolují ověřit si nové postupy a překonat šablony romantismu. Dokladem jsou díla Psohlavci a Skály.

Velká syntetická díla s národně podpůrným využitím historických motivů vznikala až po autorově odchodu z Litomyšle do Prahy (1888). V souladu s pojetím historismu v posledním dvacetiletí 19. století počal pohlížet na dějiny jako na proces, v jehož rámci je individuální osud podmíněn společenskými a dějinně situačními vztahy. S tím souviselo rozšíření tematického záběru, jež vytvářelo předpoklady pro vznik rozsáhlejších epických románových útvarů (HAMAN 2010: 283, 284). Do popředí jeho zájmu se posunulo téma husitství. V prvních jeho rozsáhlejších dílech Mezi proudy (Dvojí dvůr, Syn ohnivcův, Do tří hlasů 1887 - 90) můžeme vidět, že Jirásek tuto dobu vidí jako dobu náboženských a sociálních konfliktů, ve které se lidé začali bouřit proti špatné církvi. V trilogii Proti všem (Skonání věků, Kruciata, Boží zástup, 1893) jsou zaznamenány kořeny husitských hnutí 1914- 1920, promítající se ve vztazích pražanů, táboritů a chiliastických sekt.

Je to doklad proměny modelu literatury a estetického cítění, které se v devadesátých letech silně subjektivizovalo, což vedlo k vzestupu lyrismu v literární produkci. Skladby výrazně epické povahy, které vyzdvihovaly hrdinskou aktivitu naplňující smysl dění, ustupovaly do pozadí, neboť se dostávaly do rozporu s narůstajícím pocitem ztráty celkového smyslu dějin, s rozpadem mýtu jednotného národa a s potřebami emancipace individua, rekonstrukce jeho vnitřního světa. Přejít od epike k formě kroniky naznačoval tehdy, jak proměny estetického cítění ovlivňovaly autory, kteří nemohli opustit představu románové syntézy a zároveň cítili příležitost romantického modelu národně výchovného hrdinství (HAMAN 2010: 284).

Jeho poslední románovou trilogií z husitské doby je Bratrstvo (Bitva u Lučence, Mária, Žebráci, 1899- 1908). V době 1. světové války se zaměřil spíše na dobu pobělohorskou. Napsal dílo Temno (1913-1915). V tomto díle chtěl Jirásek popsat krizi národa za protireformace. *Vysvětloval ji narůstajícím náboženským fanatismem, jenž*

prorůstal až do soukromých vztahů a rozkládal je. Temno spolu s nedokončeným románem Husitský král (1. díl 1916 a 1919-1920, 2. díl posmrtně 1932), podávajícím v obrazu vlády Jiříka z Poděbrad analogii k protihabsburskému odboji, Jiráskovo románové dílo završuje. Příznačným rysem autorova realismu v historických románech je jeho „vševědoucí“ způsob vyprávěčství a syntetizace drobných epizod, v nichž se rozvíjí osudy jedinců, s celkem epochy. Evokační sugestivnost dosahuje promyšlenou volbou výrazových prostředků, propojováním spisovného jazyka a citlivě vybraných archaismů s lidovou frazeologií (HAMAN 2010: 284).

Jiráskovo dílo bylo velice proměnlivé. Od doby kdy psal svá díla až do počátku 20. století byl přijímán s úctou a uznáním. S nástupem Moderny už tento obdiv ustupoval. František Xaver Šalda prezentoval Jiráskovo dílo jako antikvární záležitost 19. st. a autora jako dovršitele historické prózy inspirované Walterem Scottem. Novým typem historické prózy byl román Salambo od Flauberta. *Naznačil dvojitou možnost tohoto žánru, kterou charakterizoval Pešat ve stati Jirásek dnes jako protiklad jednoho typu historického románu s určitou dávkou aktualizujícího pohledu na minulé dění z přítomného stanoviska a beroucí tak na sebe jisté mimoestetické funkce, nejčastěji nejen poznávací, ale i ideové, proti němuž staví druhý typ historické prózy „neaktualizující a nezajímavé, spoléhající jen na svoji estetickou funkci“.* Jirásek z tohoto hlediska patří k prvnímu typu. *Pešat z toho vyvozuje závěr, že Jiráskovo dílo je vhodným objektem pro různorodá a protikladná hodnocení. Tak tomu je i dnes, kdy Jiráskovým prózám velmi ublížilo ideové zneužití v době dominance komunistické ideologie. I kdyby ovšem toho nebylo, nemá jeho dílo v současné době krize historického vědomí šanci získat znovu někdejší reputaci především pro celistvou představu smyslu a směřování historického procesu, na níž je vybudováno a jež neodpovídá dnešnímu kaleidoskopickému, nahodilými zvraty komplikovanému pojetí historického procesu (HAMAN 2010: 285, 286).*

Románové kroniky

Alois Jirásek psal i románové kroniky. Usiloval v nich o přiblížení poznání minulosti čtenářům v rozlehlých obrazech dějinného procesu. (HAMAN 2010: 286). *K rozsáhlejším románovým pracím směřovaly už autorovy prózy z období husitství. Tam však vystupoval do popředí spíše epický rys, tzn. hrdinský, jenž dával románovým tvarům podobu epeje. (HAMAN 2010: 287).* Do románové kroniky patří v Jiráskově díle skladby, které nesou téma národního obrození. V kronice F. L. Věk (1888-1906),

kteřá má 5 dílů, zachytil Jirásek úlohu drobné inteligence a středních vrstev. Další jeho románovou kronikou bylo dílo U nás. Zde psal o náboženských otázkách a sociální problematice. Patří sem také čtyřdílná skladba Úhor, Novina, Osetek a Zeměžluč (1896-1903). Vycházely časopisecky jako F. L. Věk.

2.3.2 Zikmund Winter

Po Jiráskovi byl druhou významnou osobností historické prózy. Žil v letech 1846-1912. Jako historik se věnoval prozkoumávání městských knih v Rakovníku, kde působil i jako profesor na střední škole. Poté se začal zabývat dějinami řemesel. Za svůj cíl měl popsání městského života od dob husitských až po Bílou horu. *Historiografické dílo čítající několik svazků shrnuje množství konkrétního materiálu, ke koncepční syntéze však autor nedospěl. Vědecké zájmy, preferující dokumentární přesnost, ovlivnily také styl spisovatelovy rané beletristiky. Od populárně naučných studií (Starobylé obrázky z Rakovnicka I. a II. 1886 a 1888) dospěl k historickým povídkám. Dlouho se však potýkal s otázkou, nakolik může beletrista odhlédnout od pramenného materiálu v zájmu uměleckého záměru, zda vůbec má autor právo zacházet s pramenem volně jako se zdrojem inspirace* (HAMAN 2010: 286). Jeho díla byly vlastně historickými dokumenty. Psal psychologické portréty lidí, které zasazoval do historicky věrohodného rámce doby. Takové díla psal v devadesátých letech. Mluvíme o Nezbedném bakaláři, který vyšel po jeho smrti 1915.

Děje, které Winter převzal z archivních materiálů a soudních zápisů, jsou velice jednoduché. *Řada těchto próz (Rozina sebranec, Krátký jeho svět, Panečnice, Vojačka, 1901- 1907) předjímá historicky specifikovanými a působivými postavami vrcholné Winterovo dílo, román Mistr Kampanus (1906-07).* (HAMAN 2010: 286). Díla byla zařazena do lidového prostředí rudolfinské doby. Postavy jsou hlavně tovaryši, prostitutky, řemeslníci a lidé pohybující se na okraji společnosti. Proti nim stojí prostředí univerzitních vzdělců a svět měšťanů. Winter ve svých dílech většinou vystupuje jako vypravěč.

Povídkami vrcholného období překonal spisovatel idealizující vlastenecký patos parnasistní historické prózy (HAMAN 2010: 287). Příkladem je Rozina sebranec nebo Peklo. V těchto dílech autor popisuje vášně vedoucí až k zločinu, která je zapracovaná do určitého historického prostředí.

Historie ve Winterových prózách přestala být, jako u Jiráska, kulisou, nemá ovšem jiráskovskou povahu epochálního dějinného pozadí určující směřování individuálních životů. Dějinné prostředí tu je ztvárňováno spíše jako životní ovzduší prostupující životy jedinců, které jsou jim podmiňovány, ale zároveň je vytvářejí z hloubi svých povah (HAMAN 2010: 287). Ve svých nejvíce povedených dílech přemohl autor váhu faktografického materiálu. Vytvořil obraz lidí v krizových situacích, v době rozpadu hodnot, která zasahuje a narušuje jejich konstituci mravní i

citovou. Tímto se velice podobá tvorbě mladých autorů, jako byl například Šalda, navzdory svým nesympatiím k nim.

Šalda zkritizoval Winterovo dílo. Napsal o něm: ...jest to rozkošný malíř žánrista v holandském slova smyslu..., ale zklame všude tam, kde se pokouší o větší kompozici s hlubšími průzory a bohatšími osnovami ať dějinnými, ať psychologickými (ŠALDA 1953: 104). Román Mistr Kampanus dokazoval, že spisovatelova síla byla v drobnokresbě, ale v psychologickém ohledu Winterovi Šalda křivdil. *Právě v prolnutí dobového ovzduší do jedinečného osudu (vyjádřeného i působivým koloritem řečového projevu) posouval Winter historickou prózu na práh moderní doby* (HAMAN 2010: 288).

Motivika národně obranného a reprezentativního historismu počala na přelomu osmdesátých a devadesátých let pozbývat na umělecké působivosti. Vliv na to měl nepochybně i aktuální zájem realistů o současnost. V próze se historismus postupně soustřeďoval na krajový či rodový obzor, v němž se historická epocha zrcadlí jako lokální kronika nebo stavovská epopěj (HAMAN 2010: 288).

3. Dějiny české literatury III. díl

Další publikací, kterou se budu ve své práci zabývat, jsou Dějiny české literatury III. díl, Brabec, Janáčková, Jankovič, Krejčí, Pešat, Pohorský, Československá akademie věd, Praha 1961. Nejprve se budu věnovat próze, poté dramatu.

3.1 Próza

Dochází zde k nějakým rozporům mezi mladší a starší generací autorů. Oproti poezii má próza plynulejší vývoj. *Těžiště tvorby spočívá do značné míry ještě v dílech starší generace.* (BRABEC, JANÁČKOVÁ, JANKOVIČ, KREJČÍ, PEŠAT, POHORSKÝ 1961: 414). Díky nim se také v próze začal projevovat tzv. umělecký realismus, jenž si razí cestu v řadě kritických bojích, i překonáváním jak žánrové drobnokresby, tak konvencí dosavadního společenského i historického románu. V tomto období vzniká realistický román a to zejména historický a vesnický.

3.1.1 Historický román a kronika

Stejně jako básníci také prozaikové starší generace ve snaze nalézt východisko z rozporů soudobé společnosti zobrazují zdravé síly národa jako příklad době i jako záruku budoucnosti. Činí tak hlavně historický román, který se zásluhou Aloise Jiráska stává hlavním šířitelem demokratických ideálů (BRABEC, JANÁČKOVÁ, JANKOVIČ, KREJČÍ, PEŠAT, POHORSKÝ 1961: 414). Odlišné úkoly na něj klade nové stádium společnosti. V době kdy se buržoazie snaží uchovat daný stav a kdy zneužívá pokrokových národních tradic je jeho smyslem podtržení souvislosti mezi minulostí a přítomností. *To ovšem předpokládalo pravidelné zobrazení síly, která je nositelem historického vývoje a která je zárukou překonání kritického stavu, pravdivé zobrazení úlohy lidu při vytváření národních dějin. Takový obraz historie nabýval aktuálního politického smyslu, neboť ukazoval na nutnost opřít se o lidové síly i v současném zápase, dával pokrokovým silám perspektivu a historický optimismus* (BRABEC, JANÁČKOVÁ, JANKOVIČ, KREJČÍ, PEŠAT, POHORSKÝ 1961: 415).

Alois Jirásek takto také chápal úlohu historického románu a to můžeme vidět v jeho dílech důležitých pro další vývoj autorův i historické prózy. Jsou to díla Psohlavci (1886) a Skály (1887). Jirásek se snažil o objasnění smyslu celých

historických etap národního vývoje, a to zejména těch, které jsou zdrojem pokrokových tradic a ve kterých vystupuje historická úloha lidu. *Tak vznikají jeho první rozsáhlá cyklická díla z husitství a národního obrození. Mezi proudy (1891), Proti všem (1894), F. L. Věk (1890-1907). V těchto dílech Jirásek přenáší váhu svých obrazů z jednotlivých hrdinů na co nejuvěrnější zobrazení společenských sil ovlivňujících průběh historických událostí, aby tak z této směsice různě napřesných sil vystoupil smysl dění* (BRABEC, JANÁČKOVÁ, JANKOVIČ, KREJČÍ, PEŠAT, POHORSKÝ 1961: 415).

Aktuálnímu pojetí historie se blíží Karel V. Rais v Zapadlých vlastencích (1894), vykreslil zde práci vlastenecké inteligence ve venkovském prostředí (BRABEC, JANÁČKOVÁ, JANKOVIČ, KREJČÍ, PEŠAT, POHORSKÝ 1961: 415).

Objevuje se také tvorba Zikmunda Wintera (1846-1912). Napsal díla Rakovnické obrázky (1888), Pražské obrázky (1893), Ze staré Prahy (1894), Staropražské novely (1896). Tyto práce později shrnul ještě s dalšími v cyklu Rakovnické obrázky a Pražské obrázky. Byly stále ještě ovlivněny autorovým vědeckým zájmem o historii. Dá se říci, že je to vlastně beletristicky zpracovaná historie z období rozmachu českých měst v 15.–17. století. Ve Winterově tvorbě se začínají objevovat psychologicky rozpracované portréty jednotlivých lidí, které jsou zasazené do historicky věrného rámce. Hovoříme o Nezbedném bakaláři.

Téměř nastejno s Jiráskovou tvorbou začínají vznikat první novodobé kroniky. *Upevnění kapitalismu, jenž na venkově rozkládal starý patriarchální život vesnice, vyhlazoval její po staletí utvářené charakteristické rysy a měnil společenský a morální profil jejích obyvatel, vyvolalo snahu postihnout mizící znaky venkova. Touha po obsáhlejší záběru vede autory k tvorbě kroniky, která svým volným, dějově nesevřeným tokem umožňuje zachytit proměny venkovského života i všechny jeho charakteristické rysy* (BRABEC, JANÁČKOVÁ, JANKOVIČ, KREJČÍ, PEŠAT, POHORSKÝ 1961: 416). Tomu se velmi přibližuje Rais a jeho dílo Západ (1899), Josef Holeček s kronikou Naši a Jan Herben s Do třetího a čtvrtého pokolení (1892). F. X. Svoboda se pokusil zachytit vývoj jednoho rodu po dobu třech generací v šestidílné kronice Rozkvět (1898).

3.2 Drama

Po znovuotevření Národního divadla, vůdčí scény, kde se mohlo uplatnit úsilí českých spisovatelů, razí českému dramatu nové cesty řada starších autorů společně s mladými. Pod tlakem společenské situace začíná na jeviště pronikat soudobý život se svými konflikty a problémy a s ním i umělecký realismus (BRABEC, JANÁČKOVÁ, JANKOVIČ, KREJČÍ, PEŠAT, POHORSKÝ 1961: 424). Důležitou roli pro tento nástup měl ruský realismus, zejména drama od Gogola a Ostrovského. Realismus však nezvítězil najednou. Stalo se tak teprve po prudkých bojích, v nichž aktuální látky vytlačily historickou tvorbu, převažující v údobí Prozatímního divadla i v počátcích Národního divadla (BRABEC, JANÁČKOVÁ, JANKOVIČ, KREJČÍ, PEŠAT, POHORSKÝ 1961: 424).

3.2.1 Historická dramatika

Hlavním představitel byl Jaroslav Vrchlický. Nejčastěji píše hry z dob antiky a renesance. Napsal trilogii Hippodamie (Námluvy Pelopovy, 1980, Smír Tantalův, 1891, Smrt Hippodamie, 1891). Tato trilogie měla antické téma a použil zde i zlomky z tvorby Sofokla a Euripida.

Historické dramata tvoří i Julius Zeyer. Píše hry pod názvem Legenda z Erinu (1886), Libušin hněv (1887), Šárka (1887) a Neklan (1896). Ve své tvorbě vycházel z Hájkovy kroniky. I on výrazně zasáhl do vývoje českého dramatu. *A to v údobí, kdy ve své tvorbě zobrazoval život prostých trpících lidí a kdy věnoval zvýšený zájem osudu slovenského lidu. Na podkladu slovenské pohádky ještě z pohanské doby vytvořil své neznámější drama, lyrickou pohádku Radúz a Mahulena (1898).* (BRABEC, JANÁČKOVÁ, JANKOVIČ, KREJČÍ, PEŠAT, POHORSKÝ 1961: 426).

3.2.2 Nástup realistických tendencí

V osmdesátých letech se začíná proměňovat podoba českého dramatu. Končila dosavadní převaha historické dramatické tvorby. Od poloviny osmdesátých let a následující desetiletí se velice rozvíjí realistické drama. Opírá se o studium života jednotlivců a jeho zobrazení, většinou kritizuje soudobé společnosti. *Zasazuje jedince*

do reálně kresleného prostředí a k jeho vystižení bohaté využívá odpozorovaných detailů. Směřuje k objektivnímu vyličení dějů a omezuje projevy autorova subjektivního stanoviska (BRABEC, JANÁČKOVÁ, JANKOVIČ, KREJČÍ, PEŠAT, POHORSKÝ 1961: 426). Jeho nápadným znakem je opuštění od verše, užívání hovorové řeči a dialektů, tedy prozaizace.

Prvním dílem, které bylo uvedeno v Národním divadle a znamenalo nástup nových směrů, bylo od Šuberta Jan Vývara (1886). *Šubert v ní zobrazuje postavu bohatého sedláka blízkého pánům, jenž se v rozhodné chvíli přiklání k sedlákům povstávším proti zatajování patentu o zrušení roboty* (BRABEC, JANÁČKOVÁ, JANKOVIČ, KREJČÍ, PEŠAT, POHORSKÝ 1961: 427). Další jeho hrou bylo Drama čtyř chudých stěn (1892), které bylo kvůli cenzuře v Národním divadle zakázáno a hrálo se na venkově, v Krakově a Brně. V Praze bylo povoleno až roku 1903. *Hra podává obraz proletářské solidarity českých i německých horníků v stávkovém boji, brutálně potlačeném vojskem. Ukazuje zde proletariát jako bojovou sílu jdoucí do zápasu s kapitalismem* (BRABEC, JANÁČKOVÁ, JANKOVIČ, KREJČÍ, PEŠAT, POHORSKÝ 1961: 427).

Objevuje se i dělnické téma a to ve hrách M. A. Šimáčka. V dramatu Svět mladých lidí (1890), zpracoval svoji povídku, Manželé Strouhalovi. Píše zde o těžké práci dělníků v cukrovarnictví a jejich těžkém životě v dělnických kasárnách, kde žije pohromadě několik rodin.

Dalším autorem je Ladislav Stroupežnický, který se odklání od historických děl a přiklání se k soudobé tematice. Napsal hry Václav Hrobčický z Hrobčic (1888) a Na valdštejnské šachtě (1892) ve kterých kriticky popsal některé protiklady soudobé společnosti.

Zásadní význam pro vývoj českého dramatu má hra Stroupežnického Naši furianti (1887), přinášející obraz z vesnice, lokalizovaný do jižních Čech, na Písecko. Význam hry nespočívá v jednoduchém ději ani v humorných scénách, nýbrž v tom, že tu autor dokázal vytvořit výrazné životní charaktery. Naši furianti po sociálních konfliktech Jana Vývary od Stroupežnického přinášejí do soudobého dramatu výrazné soudobé typy a znamenají další krok k vítězství realismu na českém jevišti (BRABEC, JANÁČKOVÁ, JANKOVIČ, KREJČÍ, PEŠAT, POHORSKÝ 1961: 427).

Další autoři, kteří tvořili realistické drama byli Gabriela Preissová (Gazdina roba a Její pastorkyňa), A. Jirásek (Vojnarka a Otec), bratři Mrštíkové (Maryša).

3.2.3 Žánrová drobnokresba v dramatu

Podobně jako v próze, tak i v dramatu realismus postupoval zejména v hrách s vesnickou tematikou. Vedle námětů vesnických, dělnických se objevují stále hustěji dramata ze soudobého života měšťanské buržoazie a zejména maloměšťáctva. Konflikty se v nich často odehrávají v oblasti citových vztahů, uvnitř rodiny. Tyto hry nedosáhly úrovně realistických vesnických dramát, a to proto, že se v nich problematika redukovala většinou na otázky morálních vztahů. V. Mrštík napsal hru Paní Urbanová (1889) a F. X. Svoboda Mária Válková (1889), Dědečku, dědečku (1897) a Na boušinské samotě, které mají intimní charakter.

Dále psal Josef Štolba, např. Vodní družstvo (1886), All right (1887) nebo Maloměstští diplomati (1888), Václav Štěch, např. Třetí zvonění (1900) a Jaroslav Kvapil, např. Bludička (1896).

3.3 Alois Jirásek

Jiráskova próza vzniká ve velmi rozsáhlém časovém úseku. Od sedmdesátých let 19. století až k počátkům dvacátých let našeho letopočtu. Vyjadřuje úsilí přispět příkladem národní síly k překonání krize společnosti, vyvolané prudkou diferenciací třídních zájmů uvnitř národního celku. Tento příklad hledá Jirásek v našich dějinách, v jejich pokrokových tradicích. Jiráskovo vypravěčské umění, prostoupené demokratickou ideovostí a schopné evokovat rozsáhlé historické děje, skutečně proniklo hluboko do řad našich čtenářů a vychovávalo je v duchu pokrokových národních tradic. Jirásek se stal kronikářem svého lidu, tvůrcem českého historického románu a vůbec jedním z vůdčích představitelů prózy na přelomu 19. a 20. století (BRABEC, JANÁČKOVÁ, JANKOVIČ, KREJČÍ, PEŠAT, POHORSKÝ 1961: 431).

Hledání cest historického románu

Na Jiráskovu tvorbu měla vliv tvorba Waltera Scotta. Tento vliv můžeme nalézt v prvních Jiráskových románových pracích Na dvoře vévodském (1877), Slavný den (1879) a Konec a počátek (1879).

Do začátku husitských revolučních hnutí zasadil dílo Slavné dni. Dalšími jeho historickými díly jsou Obětovaný (1880) z doby Přemysla Otakara II. a vlády Braniborů v Čechách, Ze zlatého věku v Čechách (1882). Tyto tvorba sice zaujme svou dramatičností děje, ale nepřináší výraznější pokrok ve věrohodném ztvárnění děje. Za rokoka se odehrává dílo Poklad (1881). V pruskorakouské válce 18. století dílo Sousedé (1882), v němž rozpracovává myšlenku o rozporu víry a vztahu k rodině a vlasti.

Všechny tyto práce představují jistou průpravu k novodobému historickému románu. Ač výsledky nebyly vždy stejné, Jirásek si ověřil, že cesta k němu nevede přes bohatě rozvětvenou dějovou osnovu, plnou dramatických zvrátů a zápletek, nýbrž přes menší téma, umožňující přirozené rozvíjení prostého děje, který by se mohl stát nositelem širšího významu, hlubším svědectvím o době a jejím smyslu (BRABEC, JANÁČKOVÁ, JANKOVIČ, KREJČÍ, PEŠAT, POHORSKÝ 1961: 441). V tomto duchu vznikají románové práce: V cizích službách (1883), Psohlavci (1884) a Skály (1886). V těchto pracích doznělo Jiráskovo historické umění. Spisovatel se v nich propracoval k realistickému historickému románu, který všestranně překonává dosavadní tradici. Jirásek charakterizoval smysl svého umění slovy: „Snažil jsem se oživit naši minulost, přiblížit k jasnějšímu názoru a porozumění. Nečinil jsem tak jako

snílek, který má oči do minulosti jen obráceny a nedbá těžkého zápasu svého národa v době nynější. Právě proto, že jsem s celou duší prožíval ten boj, cítil jsem, že také třeba pohlédnout do naší minulosti, neboť dnešku plně neporozumí, kdo nezná včerejška. V řetěze života jsou články nynější doby spjaty s články minulosti. A není všechno mrtvou minulostí, co bylo. Bojovníci odešli, ale boj zůstal. Předkové naši staletí udatně zápasili, a my zdědili jejich boj. A je dobře znáti, jak bývalo za těch zápasů o svobodu národa, přesvědčení i o samu existenci jeho (BRABEC, JANÁČKOVÁ, JANKOVIČ, KREJČÍ, PEŠAT, POHORSKÝ 1961: 444).

Menší práce – Staré pověsti české

V osmdesátých letech, kdy už Jirásek tvořil velká a rozsáhlá díla, vzniklo ještě mnoho menších prací: povídek, novel, črt aj.

Lze je rozdělit do čtyř skupin:

- 1) práce z vesnického života- Povídka přítelova (1887)
- 2) povídky z vojenského života- Svědomí (1887), Mudrcové (1880)
- 3) historické povídky – Hejtmanská sláva (1883), Blažej Chotěřinský (1887), Tčevská hranice (1891)
- 4) povídky ze současnosti- Stromy, Černá hodinka, Rozmarinka, Johanka (1883), Povídky z archivu (1887), Petr Kmínek (1890), Na Ostrově (1888), Samota (1908)

Největšího významu nabyly svým zdůrazněním národních tradic a svou lidovou moudrostí Staré pověsti české (1894), napsané původně pro mládež. Pro tvorbu tohoto díla musel posbírat a zpracovat nejznámější pověsti českého národa. Zahrnul do nich nejstarší pověsti O Libuši, Přemyslovi, o dívčí válce, Horymírovi aj. i novější o Ječmínkovi až po pověsti o Žižkovi, Kozinovi, Jánošíkovi. Tato kniha obsahuje i pověsti ze staré Prahy za Karla IV, o stavbě Karlova mostu, Nového Města, o Karolinu aj. Jiráskovi se zde podařilo sladit pohádkovou, zázračnou složku s životní pravděpodobností, v níž má každá pověst svůj základ (BRABEC, JANÁČKOVÁ, JANKOVIČ, KREJČÍ, PEŠAT, POHORSKÝ 1961: 447).

Národní obrození

Obdobím, kterému Jirásek věnoval větší pozornost, bylo národní obrození. *Chápal ho jako dobu, kdy zejména lidové a z lidu vyšlé síly se podílely na vytváření národních dějin, kdy z hmotného a kulturního povznesení lidu vyrostla celá skladba současného národního života* (BRABEC, JANÁČKOVÁ, JANKOVIČ, KREJČÍ, PEŠAT, POHORSKÝ 1961: 456).

Vznikl jeho pětidílný román F. L. Věk (1888, 1892, 1897, 1900, 1906). Toto Jiráskovo dílo je rozsahem největší, dějové nejrozsáhlejší. *Jsou zde významné historické události v těsném spojení s jednotlivými dějovými pásmy, v nichž se odehrávají individuální příběhy postav* (BRABEC, JANÁČKOVÁ, JANKOVIČ, KREJČÍ, PEŠAT, POHORSKÝ 1961: 457). V díle F. L. Věk popsal Jirásek život v Praze a na českém městečku, proto pro úplnost jeho tvorby a zachycení národního hnutí napsal dílo z venkovského prostředí U nás (Úhor 1896, Novina 1898, Osetek 1902, Zeměžluč 1903).

Pobělohorská doba

Vzniká dílo Temno (1913), kde se Jirásek vrací k době pobělohorské. *Temno, román zralých let a velkého účinu, časově uzavírá vrcholnou fázi Jiráskovy tvorby, fázi, v níž spisovatel vytvořil rozsáhlé obrazy z nevýznamnějších období naší národní minulosti* (BRABEC, JANÁČKOVÁ, JANKOVIČ, KREJČÍ, PEŠAT, POHORSKÝ 1961: 460).

Dramata

Dramatu se začal Jirásek věnovat až po svém příchodu do Prahy. Stal se z něj jeden nejvýznamnější dramatik v této době. Napsal hry Samota (1908) a Emigrant (1898). *Emigrant znamenal návrat k historickému tématu dramatu, ale již na novém stupni. Jirásek tím, že historický problém promítl do života venkovského lidu a že jeho konflikty pojal v reálné rovině, položil základ k realistickému historickému dramatu* (BRABEC, JANÁČKOVÁ, JANKOVIČ, KREJČÍ, PEŠAT, POHORSKÝ 1961: 461).

Další dramata, která Jirásek napsal, jsou Vojnarka (1890) a Otec (1894). Jsou z litomyšlského prostředí. Odkrývali vztahy mezi lidmi v období pronikání kapitalismu na českou vesnici.

Kolébka (1891), M. D. Rettigová (1901) byly veselohry. Gero (1904) bylo tragédií z dějin polabských Slovanů.

Dále napsal historickou trilogii Jan Hus (1911), Jan Žižka (1903) a Jan Roháč (1914).

Dílo Aloise Jiráska přiblížilo prostému čtenáři pokrokové tradice českého národa, ukázalo lid jako dějinnou sílu, vedlo pokrokové vrstvy národa k historickému optimismu, rozhodnosti a vytrvalosti v boji proti cizím i domácím nepřátelům demokratických svobod (BRABEC, JANÁČKOVÁ, JANKOVIČ, KREJČÍ, PEŠAT, POHORSKÝ 1961: 463).

4. Česká literatura od počátků k dnešku

Do mé práce je zahrnuta ještě publikace Česká literatura od počátků k dnešku, Lehár, Stich, Janáčková, Holý, Lidové noviny 2006.

4.1 Historismus a historická beletrie

4.1.1 Krize historismu

Historismus nahlízející na přítomnost jako na článek v řetězu událostí, které předcházely, a jako na průpravu k tomu co nadchází, prodělával na přelomu 19. a 20. století krizi. Souviselo to s představou pokroku ke svobodě, od feudalismu k občanské společnosti. Na konci 19. století mělo evropské lidstvo ideál rovnosti a volnosti stále v nedohlednu (LEHÁR, STICH, JANÁČKOVÁ, HOLÝ 2006: 336). Lidé postupně docházeli k názoru, že historie je už spíše jen utěšitelka a ne učitelka. Historismus velice kritizoval Friedrich Nietzsche. Tvrdil, že historismus zpochybňuje všechno lidské hodnocení: při porovnání jsoucího s tím, co bylo, se totiž všechno existující stává jen dočasným a jen relativním (LEHÁR, STICH, JANÁČKOVÁ, HOLÝ 2006: 337).

Historická díla četl jen ten, kdo hledal útěchu, povzbuzení a vyvrácení z jednotvárnosti všedního dne a přívrženci národně osvobozenického hnutí.

4.1.2 Václav Beneš Třebízský

Václav Beneš Třebízský žil v letech 1849- 1884. Jeho povídky vynikaly scénami velkých gest a činů, dojímaly patosem a elegickým tónem. Tento spisovatel našel porozumění v husitství, ale zároveň varoval před společenskými převraty podobného charakteru. Vytvořil díla V červánkách a lesku kalicha (1879) a Bludné duše (1882).

4.1.3 Alois Jirásek

Alois Jirásek se narodil v Hronově u Náchoda 23. srpna 1851. Byl český prozaik, tvůrce realistického historického románu, dramatik a politik. Jeho otec Josef Jirásek byl původně tkadlec, ale po svatbě s matkou Aloise Jiráska Vincencií Jiráskovou rozenou Prouzovou, se vyučil pekařem a vybudoval si vlastní krámk. Svým podnikáním však dostal rodinu do dluhů a museli se vystěhovat. Alois měl 8 sourozenců.

Když Alois Jirásek dovršil 11 let, byl poslán do Velké Vsi, kde se měl naučit německý jazyk. V letech 1863–1867 studoval na německém gymnáziu v Broumově, potom na českém gymnáziu v Hradci Králové. Po studiu na gymnáziích, které ukončil maturitou, studoval na filosofické fakultě University Karlovy v Praze.

Po svém úspěšném ukončení studia pracoval jako profesor na gymnáziu v Litomyšli, kde také bydlel. Vyučoval zde zeměpis a dějepis. Poznává zde také svojí lásku Marii Podhajskou, se kterou se roku 1879 oženil. Ze začátku ho Litomyšl ve své tvorbě neinspirovala a stále psal povídky z Hronovska. Alois Jirásek zemřel v Praze 12. 3. 1930, pohřben byl však ve svém rodném Hronově.

Do literatury vstupoval Jirásek v sedmdesátých letech. Napsal dílo, Skaláci (1875), kde mu námět poskytovalo vyprávění pamětníků. Některé jeho menší prózy jako jsou jeho Povídky z hor (1878), začlenil do přítomnosti. K nejzdařilejším patří Černá hodinka (1882-1886). Do jeho tvorby patří povídka pro mládež Z Čech až na konec světa (1888).

Důvěryhodné srozumění slibuje autor často v prologu vyprávění: dá tu najevo zasvěcenou znalost světa, i touhu provést jim svého čtenáře. Takový úvod má Filosofská historie (1878) (LEHÁR, STICH, JANÁČKOVÁ, HOLÝ 2006: 340).

Velmi známým Jiráskovým románem jsou Psohlavci (1884).

Románové epeje, kronika

Na sklonku osmdesátých let začíná Jirásek tvořit rozměrnější díla o několika dějových pásmech. V letech 1887-1890 vznikala Jiráskova trilogie Mezi proudy. Z dob husitského hnutí napsal Proti všem (1893). Trilogie Bratrstvo (1900- 1909) popisuje situaci v 15. století na Slovensku.

Dobový ohlas prvních próz o husitském hnutí od jeho příprav po vítězné bitvy přinesl Aloisi Jiráskovi málo radosti. Ohlas Bratrstva byl ještě rozpačitější. Citlivost

vztahů česko-slovensko-maďarských může čtenářům i vykladačům Bratrstva až zastíňovat mýtickou hloubku díla, jeho hodnotu básnickou a obecně lidskou. (LEHÁR, STICH, JANÁČKOVÁ, HOLÝ 2006: 343).

Kritické přijetí próz o husitském hnutí neusnadňovaly ani zvolené žánrové klíče. Za nadvlády románu, tváří v tvář zalíbení v subjektivním a lyrickém od let devadesátých vyvolávaly románové epeje, dohlížející k celonárodnímu a k dějinně filosofickým horizontům lidského jednání a společenských procesů (LEHÁR, STICH, JANÁČKOVÁ, HOLÝ 2006: 343). Objevovaly se námitky, že psychologie postav je málo rozpracovaná.

V poslední třetině 19. století začala vznikat románová kronika, která chápala život jako pomalý proud dění a sepětí lidí jedné rodiny a obce s přírodou. Napsal pětidílnou románovou kroniku F. L. Věk (1888-1906).

Na pentalogii F. L. Věk pracoval Jirásek dlouhou dobu kvůli pečlivému studiu pramenů, ze kterých čerpal. *Podobně si Jirásek počínal také při práci na volném pokračování svého obrazu obrozeneckých Čech U nás (1896-1903)*. (LEHÁR, STICH, JANÁČKOVÁ, HOLÝ 2006: 344).

Další jeho významné dílo je *Temno (1913-1915)*. *Sleduje zde kroky protireformačního hnutí (pálení nekatolických knih, pronásledování jinověrců a jejich převýchovu* (LEHÁR, STICH, JANÁČKOVÁ, HOLÝ 2006: 345).

Idyly a drobné prózy

Jirásek stvořil několik drobných děl, jako jsou povídky, črty, fejetony a povídky. Tím byla *Filosofská historie (1878)*.

Drama

Jirásek napsal dramatickou trilogii *Jan Žižka, Jan Hus, Jan Roháč*. Dále drama *Vojnarka (1890)* a *Otec (1894)*, jejich děj se odehrává na soudobém venkově okolí Litomyšle.

4.1.4 Zikmund Winter

Zikmund Winter se narodil 27. prosince 1846 v Praze do rodiny zvoníka. Svě dětství trávil na Starém Městě. Zde také vystudoval gymnázium a historii na filosofické fakultě. Při studiu ještě navštěvoval přednášky Tomka, Kalouska, Gindelyho a Emlera, u kterého si přivydělával v archivu jako kopista a zdokonalil se tak v paleografii.

Po studiu působil jako středoškolský profesor v Pardubicích, Rakovníku a v Praze. V Rakovníku žil se svou ženou, se kterou měl tři děti, avšak dorostly jen dvě. Winter se začal zajímat o historii města. *Osudem se mu stal rakovnický archiv. Zasvětil ho do minulého života města, podporoval a rozvíjel jeho zájem o poznávání všednodennosti i toho, jak lidé v minulosti bydleli, jak se odívali, vzdělávali, jak cestovali, čím se živili, jak se bavili, hádali, oč a jak se soudili* (LEHÁR, STICH, JANÁČKOVÁ, HOLÝ, 1998: 346). Winter se nejvíce zajímal o dobu 16. a 17. st.

Časopis Method otiskl několik Wintrových statí (Stavba chrámu sv. Bartoloměje, Rakovník a jeho archeologické památky pojednávající o architektonicky významných stavbách města, Inventář věcí chrámových z roku 1636). Další rozsáhlejší studie najdeme v Časopise českého musea. Rakovník století šestnáctého tvoří řada historických obrazů, kde Winter upřel svůj zájem na poznávání každodennosti měšťanů. Příspěvek Město a kraj rakovnický za války třicetileté líčí pohnuté osudy lidí sužovaných vojskem v době násilného procesu rekatolizace. Winter čerpal z rakovnického archivu náměty také pro drobné beletristické práce. Po detailním seznámení se s historií místa, s dobovými reáliemi a s tehdejšími obyvateli, se pokoušel o rekonstrukce jednotlivých příběhů.

Zikmund Winter byl jeden ze spisovatelů, kteří působili v časopise Zvon, kam patřil také Jirásek, Rais a A. M. Šimáček.

Z trávení velkého času v archivech, kde je prašné prostředí onemocněl Winter závažnou krční nemocí.

V generačním sporu se přiřazoval k Vrchlickému a Jiráskovi. Pojetím dějin a člověka v nich, způsobem práce s archivním materiálem a s jazykem stál ovšem jinde než jeho přítel A. Jirásek, blíže mladým moderním snahám (LEHÁR, STICH, JANÁČKOVÁ, HOLÝ, 1998: 347).

Až před smrtí mu bylo nabídnuto, aby vydal své první spisy, které vycházely od roku 1911 do 1925. Zikmund Winter zemřel při pobytu v Bad Reichenhall v Rakousku a to 12. 6. 1912. Dožil se tedy věku 65 let.

Obrázky a novely

Starobylé obrázky z Rakovnícka (1886), Pražské obrázky (1893), Nezbedný bakalář (1883), Kritický jeho svět (1901), Rozina sebranec (1903),

Román

Mistr Kampanus (1906-1907)

5. Přehledné dějiny literatury české

Čtvrtou a poslední publikací v mé práci jsou Přehledné dějiny literatury české, Arne Novák, Jan V. Novák, Atlantis, 1995.

V této knize přímo o historickém realismu autoři nepíší. Zahrnují sem realismus kritický a umělecký, o kterých bych se již nechtěla zmiňovat. Zmíním zde historickou povídku a poté autory A. Jiráska, Z. Wintera a V. B. Třebízského.

5.1 Historická povídka

Hlavním představitelem 80. a 90. let historické tvorby je Václav Beneš Třebízský. *Od romantického obrození národního všecky povídky z české minulosti prodšeny jsou tendencí vlasteneckou, láskou k jazyku a k národnosti, nadšením pro politickou samostatnost. Nyní přistupuje reformační zápal husitský a českobratrský, založený spíše leberalisticky než nábožensky, a elegicky vroucí účast na tragédii bělohorské i jejich následcích* (Novák, Novák 1995: 744). Historické děje skládají tak, aby vždy vynikalo vítězství vlasteneckých ideí.

Historickým povídkářům nechybí myšlenková a zájmová nestrannost, ani epický klid. *Jsou dojati, citlivě rozechvěni, událostmi zneklidněni, dějiny vykládají srdcem. Protitlak nevyšel z popudů uměleckých. Intelekt, který u realisticky ověřujících dějepisných povídkářů se ozval proti jednostranné citovosti a libovolné invenci V. Beneše Třebízského, stanul celou podstatou v službách naukových* (Novák, Novák 1995: 744). Dospěli k poznání, že historickou povídku je nutné postavit na pevnější základ kulturně dějepisný. Děj je třeba zasadit do dobového popisu.

Další autoři píšící historickou povídku jsou Jirásek a Winter, kteří jsou na rozdíl od Třebízského dějepisci z povolání. Historická metoda obou, která se ve svých důsledcích setkala se současnou snahou literární o realistické zpodobování skutečnosti, vedla k zdravému a účelnému specializování.

V úseku publikace Historická povídka autor dále popisuje tvorbu Třebízského, Jiráska a Wintera, kterými se budu zabývat jednotlivě.

5.1.1 Václav Beneš Třebízský

Žil v letech 1849-1884. V mladých letech navštěvoval bohoslovecká studia a po jejich dokončení byl vysvěcen. Jeho první kaplanské místo bylo v Litni u Prahy a poté v Klecanech nad Vltavou u Prahy.

Třebízského literární činnost spadá do let 1871-1884. Jeho první prací byla Mara Bočarovna (1871). Děj se odehrává v době bulharsko-tureckých bojů. Z třicetileté války napsal Ušlapán (1884). Psal spíše rozsahově menší díla, jako jsou povídky a historické anekdoty. Za román považoval jen několik knih, Anežka Přemyslovna (1878), Bludné duše (1879), Trnová koruna (1883), Z letopisů sázavských (1881), Dokonáno jest (1886), Pro bílou labuť Švamberskou (1884), Povídky karlštejnského havrana (1884).

Nejlepší přehled činnosti Třebízského podávají jeho sebrané spisy, zahájené již za jeho života. První jejich vydání z let 1884- 1889 mělo 5 dílů o 15 svazcích: v novém otisku 1892- 1897 byla přidána Královna Dagmar, čítá se celkem oddílů 6. Rozdělení se řídí podle námětů případně dobou děje (Novák, Novák 1995: 744). Díly jsou: Pod doškovými střechami, V červáncích kalicha, V záři kalicha, Pobělohorské elegie, Z různých dob, První růže.

Práci Třebízského doplňuje i působení kazatelské, ke kázání Pravdou k životu (1882- 1884) se druží modlitební kniha Pomněnky ve vínek božský (1884).

5.1.2 Alois Jirásek

Je zde popsán život Aloise Jirásek, který já už nebudu zmiňovat, kvůli popsání u publikace Česká literatura od počátků k dnešku, Lehár, Stich, Janáčková, Holý, Lidové noviny 2006.

K historické tvorbě se dostal Jirásek roku 1871, kdy napsal dílo Žena podloudníková. Dále psal Povídky z hor (1878), Viktora (1874). V roce 1875 napsal velký dějinný román ze selského povstání na Náchodsku, Skaláci. Další díla jsou Na dvoře vévodském (1877), Ráj světa (1883). Z dob třicetileté války vytvořil Jirásek dva svazky, Z bouřlivých dob (1879 a 1882). Román z dob rokokové a osvícenské šlechty Poklad (1885). Z doby mezi husitstvím a Bílou horou vznikají dvě díla Maryla (1887) a Zemanka (1887). Větší Jiráskovou prací jsou Psohlavci (1886). Dále Skály (1887).

První z románových prací je trilogie Mezi proudy (1891). Ještě než dokončil tuto trilogii, začal rozpracovávat román z národního obrození F. L. Věk. Z dob husitských Proti všem (1894). Jirásek psal také kroniky, U nás (1896). Rozděлил ji do 4 dílů (Úhor 1896, Novina 1898, Osetek 1901, Zeměžluč 1903).

Vedle rozsáhlých prací napsal Jirásek celou řadu historických povídek, novel s náměty z nejrůznějších dob českého dějinného vývoje. Jsou to např: Dvě povídky (1882) a Starosvětské obrázky (1888).

Do současného života zasadil Jirásek povídky Na Ostrově (1888) a Druhý květ (1891).

Pro mládež napsal Jirásek čtyři knihy: Z Čech až na konec světa (1890), Staré pověsti české (1894), Ze zašlých dob (1902) a Z dávna i nedávna (1913).

Od roku 1890 je Jirásek činný i dramaticky. (Novák, Novák 1995: 756). Začíná dramatem Vojnarka (1891). Dalšími dramaty jsou Otec (1895), Kolébka (1892), Emigrant (1898), M. D. Rettigová (1901), Jan Žižka (1903), Jan Hus (1911), Jan Roháč (1914), Gero (1904), Lucerna (1905), Samota (1908).

5.1.3 Zikmund Winter

Zikmund Winter se narodil 27. prosince 1846 a zemřel 12. června 1912 v Reichenhallu v Bavořicích.

Winter sbíral dějepisný a kulturní materiál v archivech. Ze začátku se zajímal spíše o cíle kulturně historické než literární. *Zprvu tak vznikaly menší monografie a obrázky, nesené takřka povahou látky, Winter je sestavoval v pestré sbírky často ferilletonistického podání např.: Malé historie ze života staročeského (1888), V městské světnici starodávné (1888), Historické arabesky (1888), Kuchyně a stůl našich předků (1892), Ze starodávného života (1892), Zlatá doba našich měst (1913).* (Novák, Novák 1995: 759).

Winter neměl plány psát velké románové práce. Psal spíše menší, povídky, novely.

Sled výpravných Winterových knih je tento: Starobylé obrázky z Rakovnícka (1886), Rakovnické obrázky (1888), Dva obrázky rakovnické (1891), Pražské obrázky (1893), Staropražské novely ze XVI. a XVII. věků (1896), Miniatury (1899), Rozina sebranec (1905), Bouře a přehánka (1907) a historický obraz z doby bělohorské Mistr Kampanus (1907).

Od 90. let se Winter začíná pouštět od velkých koncepcí. Jsou to např. díla: Dějiny kroje v zemích českých od počátku stol. XV. až po dobu bělohorské bitvy (1893), Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XVI. a v XV. (1906), Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1909).

6. Porovnání publikací

Aleš Haman v knize *Trvání v proměně* nemá přímo vyhraněný historický realismus. Obecně realismus dělí do tří kapitol, próza, poezie a drama.

V kapitole poezie zmiňuje zrod realismu v osmdesátých letech a tvrdou kritiku proti němu. Např. proti Zolovým dílu. Také se zde píše i o zastáncích realismu a to o Vilému Mrštíkovi, Leandru Čechovi a Otakaru Hostinskému.

Do realistické poezie řadí básníky Josefa Svatopluka Machara a Antonína Sovu. Popisuje zde jejich tvorbu.

Další kapitolou je realistické drama. Zde se zabývá hlavně tvorbou Stroupežnického, Adolfa Šuberta, Matěje Anastázie Šimáčka, Gabriely Preissové a bratrů Mrštíků. S historickým tématem zde popisuje dramata Aloise Jiráska.

Třetím oddílem je realistická próza. Zde Haman píše, že realistická próza se zaměřila na vesnické téma. Kam patří Václav Bolemír Nebeský, Karel Václav Rais. A na téma historické. V tomto ohledu mluví o autorech, jako byl J. K. Tyl, Aloise Jiráska a Zikmunda Wintera. Jiráskem a Winterem se zabýval podrobněji samostatně.

Brabec, Janáčková, Jankovič, Krejčí, Pešat, Pohorský, se v publikaci *Dějiny české literatury III. díl* zabývají historickým tématem v kapitolách próza a to historický román a kronika, kam řadí autory Jiráska, Raise a Wintera. Další kapitolou je Drama, kterou dělí na Historickou dramatiku, kam zařazuje Vrchlického a Zeyera a na Nástup realistických tendencí, kam dle autorů této publikace patří Šubert, Šimáčka, Stroupežnického a Preissovou. Dále pod kapitolu Drama patří Žánrová drobnokresba v dramatu, kde jsou zmíněni Mrštík, Svoboda, Štolba a Štěch. Stejně jako Haman v *Trvání v proměně* se důkladně zabývají Jiráskem.

Do mé práce je zahrnuta publikace *Česká literatura od počátků k dnešku*, Lehár, Stich, Janáčková, Holý. Zde můžeme najít kapitolu Historismus a historická beletrie, ve které je zmíněna krize historismu. Autoři, kteří patří do historismu, jsou Třebízský, Jirásek a Winter.

Čtvrtou a poslední publikací v mé práci jsou *Přehledné dějiny literatury české*, Arne Novák, Jan V. Novák. V této knize přímo o historickém realismu autoři nepíší. Zahrnují sem realismus kritický a umělecký, o kterých jsem se nezmiňovala. Zabývala jsem se historickou povídkou a autory A. Jiráskem, Z. Winterem a V. B. Třebízským.

7. Reedice děl

Alois Jirásek- Skály	
Nakladatelství	Rok
Praha: Melantrich,	1969
Praha: SNKLU	1966
Praha: ČDLJ	1957
Warszawa: Panstw. Inst. Wydawniczy	1956
V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury	1953
Praha: Práce	1950
Praha: Státní nakladatelství	1936
V Praze: J. Otto	1930
V Praze: J. Otto	1924
V Praze: J. Otto	1922
V Praze: J. Otto	1921
V Praze: J. Otto	1918
V Praze: J. Otto	1910
V Praze: J. Otto	1905
V Praze: J. Otto	1900
V Praze: J. Otto	1892
V Praze: J. Otto	1887

Alois Jirásek- F. L. Věk	
Nakladatelství	Rok
Praha: Městská knihovna v Praze	2011
Praha: Československý spisovatel	1977
Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění	1960
Praha: Státní pedagogické nakladatelství	1956
Praha: Československý spisovatel	1954
V Praze: Orbis	1954
V Praze: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění	1953, 1954
V Praze: Československý spisovatel	1953
V Praze: Orbis	1951
Praha: Václav Petr	1939
V Praze: Státní nakladatelství	1937
Praha: Státní nakladatelství	1936
V Praze: J. Otto	1931
V Praze: J. Otto	1921
V Praze: J. Otto	1920
V Praze: J. Otto	1919
V Praze: J. Otto	1911
V Praze: J. Otto	1901
Praha: Práce	1983
Praha: St. pedag. nakl.	1965

Alois Jirásek- Filosofská historie	
Nakladatelství	Rok
Praha: Městská knihovna v Praze	2011
Brno: Tribun EU	2010
Praha: Dádina školička: Naše vojsko	2002
Praha: Albatros	1977
Praha: SPN	1975
Praha: Státní pedagogické nakladatelství	1973
Praha: Albatros	1972
Praha: SPN	1971
Praha: Svoboda	1969
Praha: Odeon	1969
Praha: SNDK	1964
Praha: SPN	1962
Praha: Stát. ped. nakl	1961
Praha: Státní nakladatelství dětské knihy	1961
Praha: Orbis	1960
Praha: Státní pedagogické nakladatelství	1958
Praha: Státní nakladatelství krásné literatury	1958
Praha: Státní nakladatelství dětské knihy	1957
Praha: SPN	1956
Praha: Státní nakladatelství dětské knihy	1955
Praha: SNKLHU	1953
Praha: SNDK	1951
Praha: ČDLJ	1951
Praha: Státní nakladatelství dětské knihy	1951
Praha: Státní nakladatelství dětské knihy	1950
V Praze: Svoboda	1948
V Praze: Šolc a Šimáček	1947
V Londýně: Kruh přátel československé knihy	1942
V Praze: Šolc a Šimáček	1941
V Praze: Šolc a Šimáček	1940
V Praze: J. Otto	1931
V Praze: J. Otto	1930
V Praze: J. Otto	1926
V Praze: J. Otto	1924
V Praze: J. Otto	1923
V Praze: J. Otto	1922
Praha: Nakladatelské družstvo Máje	1920
V Praze: J. Otto	1920
V Praze: J. Otto	1917
V Praze: J. Otto	1907
V Praze: J. Otto	1905
V Praze: J. Otto	1898

Zikmund Winter- Nezbedný bakalář	
Nakladatelství	Rok
Praha: Melantrich	1984
Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění	1963
Praha: Melantrich	1950
Praha: Kvasnička a Hampl	1937
Praha: J. Otto	1921
Praha: J. Otto	1915

Zikmund Winter- Rozina sebranec	
Nakladatelství	Rok
Třebíč: Akcent	2010
Praha: Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana	1987
Praha: Československý spisovatel	1971
Praha: Státní nakladatelství dětské knihy	1968
Praha: Dilia	1967
Praha: Odeon	1966
Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění	1953
Praha: Kvasnička a Hampl	1941
Praha: Evropský literární klub	1938
Praha: Sfinx (Bohumil Janda)	1937
V Praze: Otto	1905
Praha: Melantrich	1951
Praha: Kvasnička a Hampl	1937

Zikmund Winter- Mistr Kampanus	
Nakladatelství	Rok
Praha: Městská knihovna v Praze	2011
Praha: Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana	2003
Stuttgar : Deutsche Verlags-Anstalt	2002
Praha: Levné knihy KMa	2002
Bratislava: Madách	1987
Praha: Československý spisovatel	1974
Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění	1964
Praha: Stát.nakl.krásné lit., hudby a umění	1956
Praha: Naše vojsko	1956
Praha: Vyšehrad	1952
Praha: Orbis	1950
Praha: Kvasnička a Hampl	1948
Praha: Kvasnička a Hampl	1947
Praha: Kvasnička a Hampl	1946
Praha: Kvasnička a Hampl	1940
Praha: Kvasnička a Hampl	1939
Praha: Kvasnička a Hampl	1937

Praha: Kvasnička a Hampl	1936
V Praze: J. Otto	1933
V Praze: J. Otto	1928
V Praze: J. Otto	1927
V Praze: J. Otto	1925
V Praze: J. Otto	1924
V Praze: J. Otto	1922
V Praze: J. Otto	1921
V Praze: J. Otto	1920
V Praze: J. Otto	1918
V Praze: J. Otto	1916
Chicago: Slavie	1915
V Praze: J. Otto	1911
V Praze: J. Otto	1909

Václav Beneš Třebízský- Z letopisů sázavských	
Nakladatelství	Rok
Praha: Vyšehrad	1984
Praha: Vyšehrad	1983
Praha: Vyšehrad	1953
V Praze: Gutenberg O. Lebnhart	1929
Praha: F. Topič	1924
V Praze: J. Otto	1886
V Praze: J. Otto	1881

Václav Beneš Třebízský- Trnová koruna	
Nakladatelství	Rok
Praha: Československý spisovatel	1984
Praha: Vyšehrad	1974
V Praze: V. Kotrba	1915
V Praze: Nákladem Dědictví Svatojanského	1881
Praha: Dědictví Svatojanské	1881

Václav Beneš Třebízský- Pravdou k životu	
Nakladatelství	Rok
V Praze: Stýblo	1891
V Praze: Stýblo	1890
V Praze: Stýblo	1885

V Praze: Stýblo	1883
V Praze: Stýblo	1882

Komentář k reedicím

K vytvoření tabulek s reedicemi jsem použila internetový zdroj caslin.cz. Reedice jsem vytvořila u mnou vybraných děl od Aloise Jiráska Skály, F. L. Věk a Filosofská historie, od Zikmunda Wintera Nezbedný Bakalář, Rozina sebranec a Mistr Kampanus a od Václava Beneše Třebízského Z letopisů sázavských, Trnová koruna a Pravdou k životu. U Aloise Jiráska nelze reedice brát jako doklad doby, které vystihuje historický realismus. Jirásek se vymyká a jeho vydávaná díla jsou brána spíše jako kulturní a politická záležitost.

Jiráskovy mnou vybraná díla nejčastěji vydávalo nakladatelství v Praze J. Otty. Skály toto nakladatelství vydalo 10krát, F. L. Věka 6krát a Filosofskou historii 11krát. Celkově dle webu caslin byla kniha Skály vydána 17krát, F. L. Věk 21krát a Filosofská historie 42krát.

U děl od Zikmunda Wintera, která jsem použila pro tvorbu reedic, nelze úplně jasně určit, ve kterém nakladatelství byla vydávána nejčastěji. Můžeme to vidět u díla Mistr Kampanus, kde hovoříme o nakladatelství v Praze J. Otty. Dílo Nezbedný bakalář bylo celkově vydáno dle toho, co ukázal web caslin 6krát, Rozina sebranec 13krát a Mistr Kampanus 31krát.

U mnou vybraných třech děl od Václava Beneše Třebízského se nejčastěji objevila nakladatelství v Praze, Stýblo a Vyšehrad. Dílo Z letopisů sázavských bylo vydáno 7krát, Trnová koruna 5krát a Pravdou k životu také 5krát.

8. Závěr

Zásadním rozdílem mezi publikacemi Přehledné dějiny literatury české, Dějinami české literatury III. díl, Trvání v proměně a Literatura od počátků k dnešku je v tom, že se liší hlavně rozsahem. Přehledné dějiny literatury české se zdají být podrobnější, podávají větší rozsah autorů (které jsem do své práce nezařazovala), oproti tomu Dějiny české literatury III. díl méně významné autory třeba jen zmíní, ale nepopisují jejich tvorbu. Publikace si jsou podobné tím, že ani v jedné není přímo vyhraněný historický realismus. Spíše píše o realismu obecně. Já jsem pro svou práci hlavně u publikací Přehledné dějiny literatury české, Česká literatura od počátků k dnešku a Dějiny české literatury vybrala části, ve kterých se o historismu autoři zmiňovali.

Koncepce literárního realismu se ale v těchto čtyřech publikacích v celku neliší. Všichni považují za hlavní autory jedna a ta samá jména. Jen třeba poznamenat, že tvorbu V. B. Třebízského jsem našla v Literatuře od počátků k dnešku a Přehledných dějinách literatury české. Trvání v proměně a Dějiny české literatury se o něm moc nezmiňovali. Aleš Haman v Trvání v proměně považuje za nejdůležitější dobu pro realismus posledních dvacet let 19. století a přelom mezi 19. a 20. Stoletím, publikace Přehledné dějiny literatury české období od 1894-1914 a Dějiny české literatury uvádí období velice podobné a to od 1890-1818. Jako díla, která patří mezi kánonická, můžeme označit tedy ta, která jsou uvedena ve zdrojích a na které všechny publikace upozorňují.

Za důležité bych považovala upozornit na nespolehlivost údajů v těchto zdrojích, a to v datech vydání děl. Jako příklad bych použila rozdíl mezi Přehlednými dějinami literatury české a Dějinami české literatury v roce vydání Psohlavců od Aloise Jiráska. Jednou je zmíněn rok 1884 a poté 1886. V roce 1884 půjde asi o časopisecké vydání. Jako další příklad může posloužit opět dílo od Aloise Jiráska Poklad. V Dějinách české literatury uvádí rok prvního vydání 1882 a Přehledné dějiny literatury české uvádí rok 1884.

K určitému srovnání slouží grafy, které jsem vytvořila u tvorby Jiráska, Wintera a Třebízského a mají sloužit jako přehled počtu vydaných děl u těchto realistických autorů. Celkově ze studia zdrojů jsem zjistila, že největší rozmach realistických děl byl kolem roku 1890. Přehledné dějiny literatury české např. tvrdí, že je velká produkce realistických děl i v polovině 20. století, oproti tomu Dějiny české literatury, že realismus upadá kvůli avantgardě.

9. Zdroje

Primární zdroje

HAMAN, Aleš. *Trvání v proměně*. 2. vyd. Praha: ARSCI, 2010. 326 s. ISBN 978-808-6078-717

BRABEC, J. *Dějiny české literatury III: Literatura druhé poloviny devatenáctého století*. 1. vyd. Praha: NČAV, 1961. 631 s.

LEHÁR Jan, STICH Alexandr, JANÁČKOVÁ Jaroslava, HOLÝ Jiří. *Česká literatura od počátků k dnešku*. 2. vyd. Praha: Lidové noviny, 2006. 1078 s. ISBN 80-7106-308-8.

NOVÁK, Arne. *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*. 4. přepr. a rozš. vyd. Brno: Atlantis, 1995, 1804 s. ISBN 80-710-8105-1.

Sekundární zdroje

VLAŠÍN, Štěpán. *Slovník literární teorie*. 2. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984, 468 s.

VLAŠÍN, Štěpán a kolektiv. *Slovník literárních směrů a skupin*. 2. vyd. Praha: Panorama, 1983. Pyramida-Encyklopedie

HAMAN, Aleš. *Česká literatura 19. století a evropský kontext*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita. 182 s. ISBN 8070825480

HOMOLOVÁ, Květa, Mojmir OTRUBA a Zdeněk PEŠAT. *Čeští spisovatelé 19. a počátku 20. století: slovníková příručka*. vyd. 2. Praha: Československý spisovatel, 1973, 381 s.

OPELÍK, Jiří (ed.): *Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, instituce. 3. M-Ř, Svazek I. M-O*, Praha: Academia, 2000. ISBN 80-200-0708-3.

PAVELKA, Jiří, POSPÍŠIL, Ivo. *Slovník epoch, směrů, skupin a manifestů*. 1. vyd. Brno: Georgetown, 1993. 294s. ISBN 80-901604-0-9.

Lexikon teorie literatury a kultury: koncepce / osobnosti / základní pojmy. 1. vyd. Editor Ansgar Nünning, Jiří Trávníček, Jiří Holý. Brno: Host, 2006, 912 s. ISBN 80-729-4170-4.

On-line zdroje

CASLIN: Portál Souborného katalogu České republiky [online], 2014, [citováno 2014-05-10] Dostupné na <http://www.caslin.cz//>

10. Seznam příloh

Příloha 1: Tabulka- Seznam literárních děl (Jiráska, Wintera)- Trvání v proměně

Příloha 2: Tabulka- Seznam literárních děl (Jiráska, Wintera)- Dějiny české literatury III. díl

Příloha 3: Tabulka- Seznam literárních děl (Jiráska, Wintera a Třebízského)- Literatura od počátků k dnešku

Příloha 4: Tabulka- Seznam literárních děl (Jiráska, Wintera a Třebízského)- Přehledné dějiny literatury české

Příloha 5: Graf- Grafické znázornění počtu zmíněných děl + roky vydání- Trvání v proměně

Příloha 6: Graf- Grafické znázornění počtu zmíněných děl + roky vydání- Dějiny české literatury III. díl

Příloha 7: Graf- Grafické znázornění počtu zmíněných děl + roky vydání- Literatura od počátků k dnešku

Příloha 8: Graf- Grafické znázornění počtu zmíněných děl + roky vydání- Přehledné dějiny literatury české

Příloha 9: Graf- Grafické znázornění počtu zmíněných děl + roky vydání

Příloha 1

Aleš Haman- Trvání v proměně	
Rok	Autor- dílo
1875	A. Jirásek- Skaláci
1876	
1877	A. Jirásek - Na dvoře vévodském
1878	
1879	A. Jirásek- Slavný den A. Jirásek - Konec a počátek
1880	
1881	
1882	
1883	Z. Winter- Nezbedný bakalář
1884	
1885	A. Jirásek- Skály
1886	A. Jirásek – Psohlavci Z. Winter- Starobylé obrázky z Rakovnicka I.
1887	A. Jirásek- Mezi proudy- Dvojí dvůr
1888	A. Jirásek- Mezi proudy- Syn ohnivců A. Jirásek- F. L. Věk Z. Winter- Starobylé obrázky z Rakovnicka II.
1889	
1890	A. Jirásek- Maloměstské historie A. Jirásek- Mezi proudy- Do tří hlasů
1891	
1892	
1893	A. Jirásek- Proti všem
1894	
1895	
1896	A. Jirásek- U nás – Úhor
1897	
1898	A. Jirásek-U nás Novina
1899	A. Jirásek- Bratrstvo- Bitva u Lučence
1900	
1901	
1902	A. Jirásek- U nás- Osetek
1903	Z. Winter- Rozina sebranec

	A. Jirásek- U nás- Zeměžluč
1904	
1905	
1906	Z. Winter- Mistr Kampanus

Příloha 2

Brabec, Janáčková, Jankovič, Krejčí, Pešat, Pohorský Dějiny české literatury III. díl	
Rok	Autor- dílo
1877	A. Jirásek- Na dvoře vévodském
1878	
1879	A. Jirásek- Slavný den A. Jirásek- Konec a počátek
1880	A. Jirásek- Obětovaný A. Jirásek- Mudrcové
1881	
1882	A. Jirásek- Poklad A. Jirásek- Sousedé A. Jirásek- Ze zlatého věku v Čechách
1883	A. Jirásek- V cizích službách A. Jirásek- Hejtmanská sláva A. Jirásek- Johanka
1884	A. Jirásek- Psohlavci
1885	
1886	A. Jirásek- Skály
1887	A. Jirásek- Povídka přítelova A. Jirásek- Svědomí A. Jirásek- Blažej Chotěřinský A. Jirásek- Povídky z archivu
1888	Z. Winter- Rakovnické obrázky A. Jirásek- Na ostrově
1889	
1890	A. Jirásek- F. L. Věk A. Jirásek- Vojnarka A. Jirásek- Petr Kmínek
1891	A. Jirásek- Mezi Proudny A. Jirásek- Kolébka A. Jirásek- Tčevská hranice
1892	

1893	Z. Winter- Pražské obrázky
1894	A. Jirásek- Proti všem A. Jirásek- Otec A. Jirásek- Staré pověsti české Z. Winter- Ze staré Prahy
1895	
1896	A. Jirásek- U nás- Úhor Z. Winter- Staropražské novely
1897	
1898	A. Jirásek- U nás- Novina
1899	
1900	
1901	A. Jirásek- M. D. Rettigová
1902	A. Jirásek- U nás- Osetek
1903	A. Jirásek- Jan Žižka A. Jirásek- U nás- Zeměžluč
1904	A. Jirásek- Gero
1905	
1906	
1907	
1908	A. Jirásek- Samota
1909	
1910	
1911	A. Jirásek- Jan Hus
1912	
1913	A. Jirásek- Temno
1914	A. Jirásek- Jan Roháč

Lehár, Stich, Janáčková, Holý Česká literatura od počátků k dnešku	
Rok	Autor- dílo
1875	A. Jirásek- Skaláci
1876	
1877	A. Jirásek- Povídky z hor A. Jirásek- Filosofská historie
1878	
1879	V. B. Třebízský- V červácích a lesku kalicha
1880	
1881	
1882	V. B. Třebízský- Bludné duše A. Jirásek- Černá hodinka
1883	Z. Winter- Nezbedný bakalář
1884	A. Jirásek- Psohlavci
1885	
1886	Z. Winter- Starobylé obrázky z Rakovnícka
1887	
1888	A. Jirásek- Z Čech až na konec světa A. Jirásek- F. L. Věk
1889	
1890	A. Jirásek- Vojnarka
1891	A. Jirásek- Mezi proudy
1892	
1893	Z. Winter- Pražské obrázky
1894	A. Jirásek- Otec
1895	
1896	A. Jirásek- U nás
1897	
1898	
1899	
1900	A. Jirásek- Bratrstvo
1901	Z. Winter- Kritický jeho svět
1902	
1903	A. Jirásek- Jan Žižka Z. Winter- Rozina sebranec

1904	
1905	
1906	Z. Winter- Mistr Kampanus
1907	
1908	
1909	
1910	
1911	A. Jirásek- Jan Hus
1912	
1913	A. Jirásek- Temno
1914	A. Jirásek- Jan Roháč

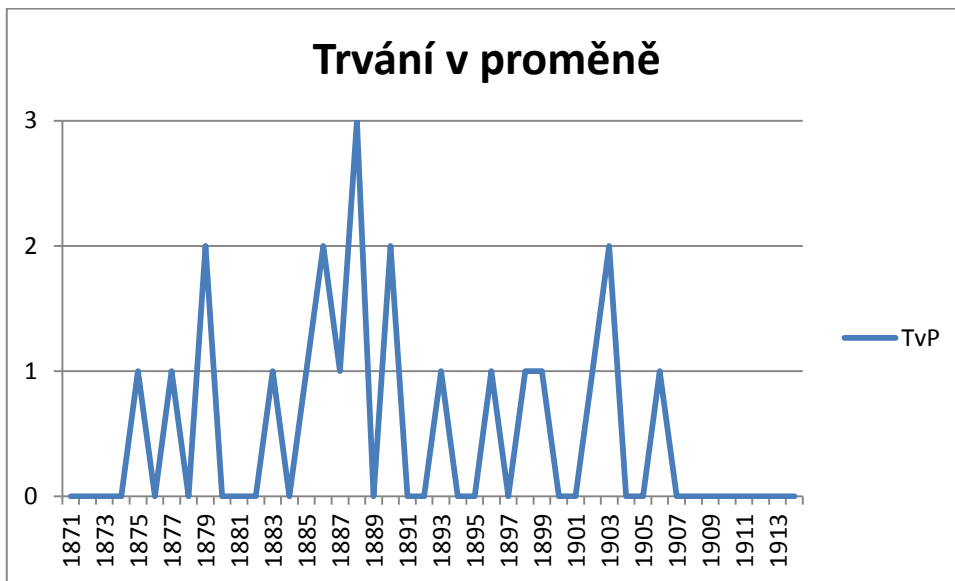
Novák, Novák Přehledné dějiny literatury české	
Rok	Autor- dílo
1871	V. B. Třebízský- Mara Bočarovna A. Jirásek- Žena podloudeníkova
1872	
1873	
1874	A. Jirásek- Viktora
1875	A. Jirásek- Skaláci
1876	
1877	A. Jirásek- Na dvoře vévodském
1878	V. B. Třebízský- Anežka Přemyslovna V. B. Třebízský- V záři kalicha A. Jirásek- Povídky z hor
1879	V. B. Třebízský- Bludné duše A. Jirásek- Z bouřlivých dob
1880	
1881	V. B. Třebízský- Z letopisů sázavských
1882	A. Jirásek- Dvě povídky A. Jirásek- Z bouřlivých dob V. B. Třebízský- Pravdou k životu
1883	V. B. Třebízský- Trnová koruna A. Jirásek- Ráj světa
1884	V. B. Třebízský- Ušlapán V. B. Třebízský- Pro bílou labuť Švamborskou V. B. Třebízský- Povídky karlštejnského havrana V. B. Třebízský- Pod doškovými střechami V. B. Třebízský- Pomněnky ve vínek božský A. Jirásek- Poklad
1885	V. B. Třebízský- Pobělohorské elegie A. Jirásek- Poklad
1886	V. B. Třebízský- Dokonáno jest A. Jirásek- Psohlavci Z. Winter- Starobylé obrázky z Rakovnícka
1887	A. Jirásek- Skály A. Jirásek- Zemanka A. Jirásek- Maryla

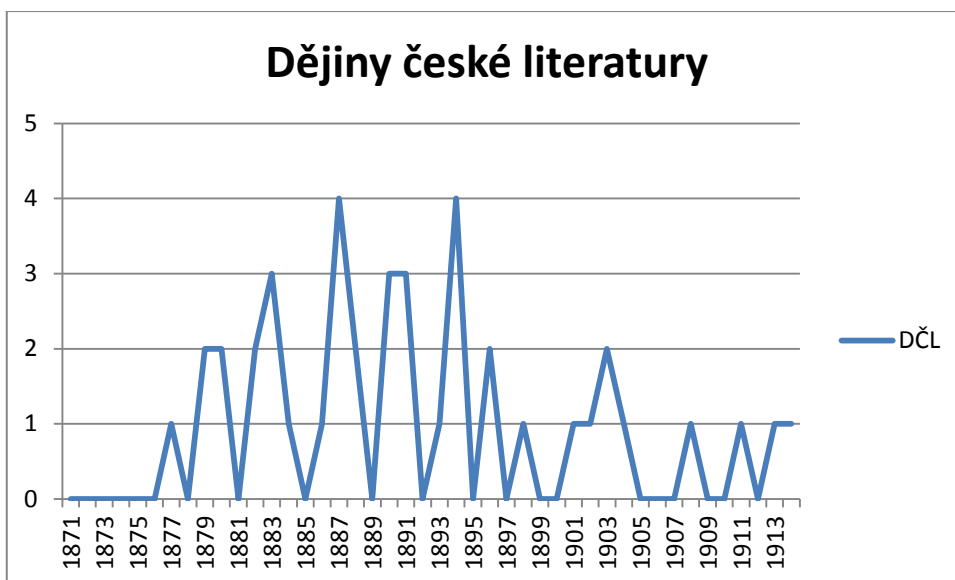
1888	<p>A. Jirásek- Starosvětské obrázky A. Jirásek- Na ostrově Z. Winter- Malé historie ze života staročeského Z. Winter- V městské světnici starodávné Z. Winter- Historické arabesky Z. Winter- Rakovnické obrázky</p>
1889	
1890	A. Jirásek- Z Čech až na konec světa
1891	<p>A. Jirásek- Mezi proudy A. Jirásek- Druhý květ A. Jirásek- Vojnarka Z. Winter- Dva obrázky rakovnické</p>
1892	<p>Z. Winter- Kuchyně a stůl našich předků Z. Winter- Ze starodávného života A. Jirásek- Kolébka</p>
1893	<p>V. B. Třebízský- V červánkách kalicha Z. Winter- Pražské obrázky Z. Winter Dějiny kroje v zemích českých od počátku stol. XV. až po dobu bělohorské bitvy</p>
1894	<p>A. Jirásek- Proti všem A. Jirásek- Staré pověsti české</p>
1895	A. Jirásek- Otec
1896	<p>A. Jirásek- Úhor A. Jirásek- U nás Z. Winter- Staropražské novely ze XVI. a XVII. věků</p>
1897	
1898	<p>A. Jirásek- Novina A. Jirásek- Emigrant</p>
1899	Z. Winter- Miniatury
1900	
1901	<p>A. Jirásek- Osetek A. Jirásek- M. D. Rettigová</p>
1902	A. Jirásek- Ze zašlých dob
1903	<p>A. Jirásek- Zeměžluč A. Jirásek- Jan Žižka</p>
1904	A. Jirásek- Gero
1905	<p>A. Jirásek- Lucerna Z. Winter- Rozina Sebranec</p>
1906	Z. Winter- Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XVI. a XV. stol.
1907	<p>Z. Winter- Mistr Campanus Z. Winter- Bouře a přeháňka</p>

1908	A. Jirásek- Samota
1909	Z. Winter- Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách
1910	
1911	A. Jirásek- Jan Hus
1912	
1913	A. Jirásek- Z dávana i nedávna Z. Winter- Zlatá doba našich měst
1914	A. Jirásek- Jan Roháč

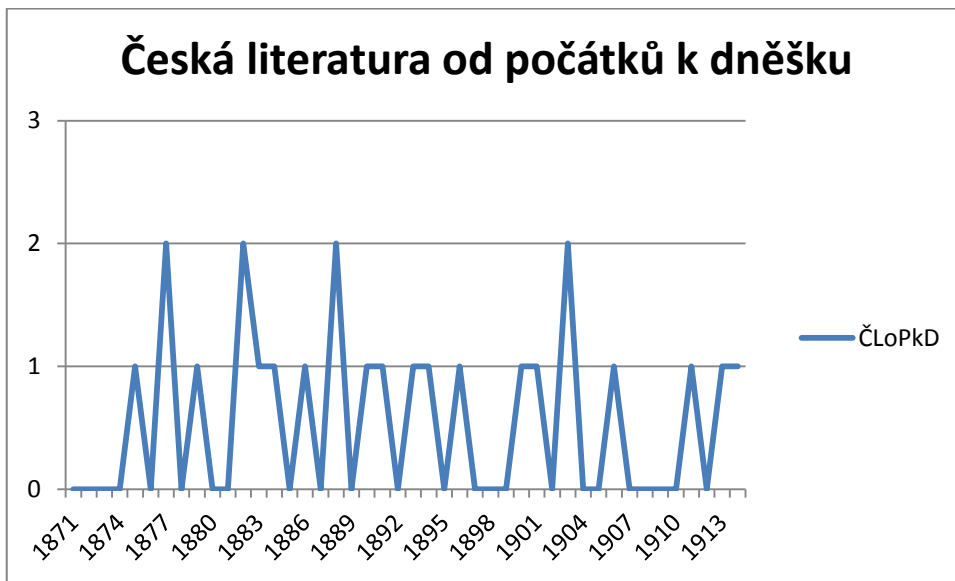
Příloha 5

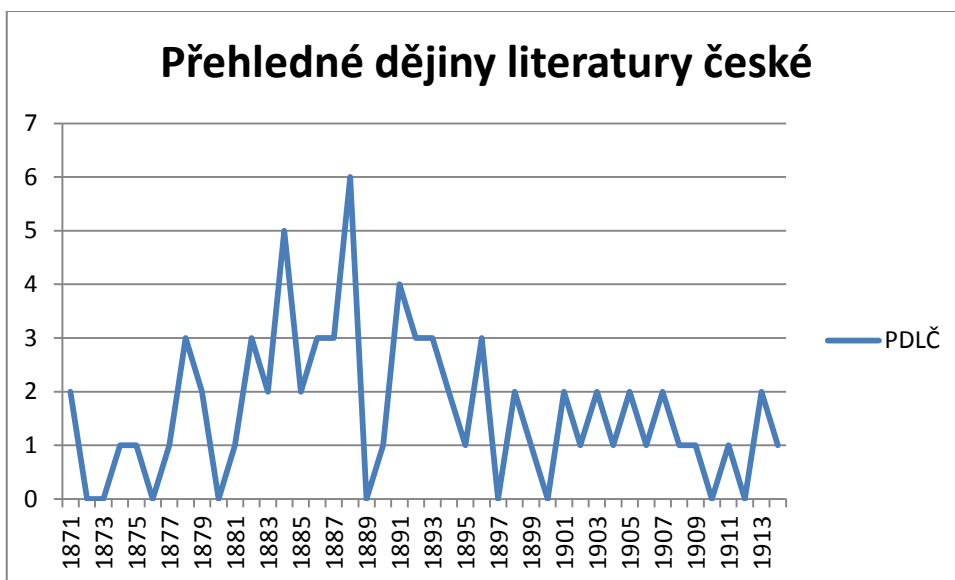
Příloha 6

příloha 7

Příloha 8

Příloha 9

